

L. Landau del.

KALAZANTI
A REBYES TANITÓ

SZ JÓZSEF
REND ALAPÍTÓJA.

L. Lemarin sc.

~~Ed. 5. 4~~ II, 2, 16.

KALAZANTI
SZENT JÓZSEF

A KEGYES TANITÓREND ALAPITÓJA.

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ.

IRTA :

VÁRY GELLÉRT

kegyesrendi ujoncnöveldei tanár.

*Ex munificencia Auctoris,
Bibliothecae Domus Magy. Orat
Scholarum Diarum.*

VÁCZ,

MAYER SÁNDOR NYOMÁSA.

1883.

BEVEZETÉS.

Az ember teremtésével a teremtés nagy művének anyagi oldala befejeződött. Azóta bár évezredek folytak el, az anyagi világ semmi új lényt nem tud fölmutatni, melynek eredete az embernek létrejötté utáni időkbe esnék. A föld ásványai, a tenger halai, a légmadarai, a hegyek völgyek növényei, az erdők vadállatai mind ugyanazok és ugyanolyanok, mint a mik és a milyenek voltak akkor, midőn az emberi nem törzsatyja a paradicsomban először föltűnt. Sőt nemhogy új anyagi fajok vagy lények nem álltak azóta elő, hanem hogy a befejeztetés annál világosabb legyen, inkább az akkor meglevő némely fajok

pusztultak már ki a nélkül, hogy helyüket valami újabbak pótolták volna.

Azomban máskép áll a dolog a szellemi, vagy még világosabban mondva az erkölcsi világra nézve. Az eredetében mindjárt megzavarodott erkölcsi világot ugyanis tetszett a Mindenhatónak nem egyszerre, hanem csak századok és ezredek folyamában a nagy emberek és dicső nemzetek közvetítése útján újra alkotni. Az erkölcsi eszmék, melyeken az emberiségnek jelenlegi társadalmi állapota nyugszik, sok nemzet és nagy elméjü ember küzdelmének végeredménye, de egyszersmind kiindulás pontok is a jövőre nézve, a hol azok még tisztábban kibonyolódnak.

Az eredetileg tiszta és tökéletes erkölcsi állapotából kiesett ember hajdani jobblétének csakis emlékét bírta megőrizni, melyre támaszkodva ezredek óta okoskodott és küszködött, hogy elvesztett tiszta erkölcsi világát, a lelki egyensúlyt s a természet irányában való egészségesebb magatartását visszaszerezhesse. Az első e nemü törekvések a beláthatlan messzeség ködhomályában enyésznek el. A nemzetek ős hagyományai mind megegyeznek abban, hogy a legrégebb emberek vadak módjára ten-

gödtek az erdőkben, puszták és barlangokban, kiknek állatiságát nevelte még az erkölcsi eszméknek úgyszólván teljes hiánya. Innét az emberiségnek erkölcsi értelemben való kialakulása azon magasztos föladat, melyet megoldani az emberiség történetének legfőbb rendeltetése. Épen azért nincs is más eszme, mely körül a nemzetek szereplését oly szépen lehetne csoportosítani, mint az emberiség erkölcsi értelemben való kialakulásának eszméje; s nem is lehet sem embert, sem nemzetet tisztelettel emlitenünk a történelem folyamában, hacsak az legalább egy lépéssel az emberiség erkölcsi értelemben való kialakulását közelebb nem vitte céljához.

Ázsia ős népei éltek, óriási épületeket állítottak, bámulatos fényüzést fejtettek ki, de az erkölcsi értelemben vett emberiség kiképződésére vajmi keveset tettek. Europa népei közül először a görögök voltak azok, a kik mintegy ösztönszerűleg az emberre irányozták úgyszólván összes működésöket. Alig is volt még nemzet, melynek letünthe után az ember szellemi és társadalmi képződésére vonatkozó annyi intézkedésnek emléke maradt volna fön, mint a görögök után. A görögök csodás tö-

kéletességig kiművelték a legemberibb képességet a beszédet; művészeik ritka szépségű emberi alakokba öntötték eszményeiket; törvényhozóik soha nem látott egészen új társadalmi alakot hoztak létre, hol az egyes ember nem pusztán hústömeg volt, mint keleten, hanem erkölcsi értelemben is ember, kinek polgári jogai voltak, kit a szólásszabadság ékesített, kinek tér nyílt, hogy testi és szellemi képességeit kifejtse stb. A hiba csak az volt, hogy a görög-római társadalomban mindezen emberi előnyök csupán a férfiakra terjedtek ki, míg a nők ó nálok is jóformán az ázsiai értéktelenség állapotában maradtak.

Távol legyen tőlünk a gondolat, hogy ne méltányoljuk azon vivmányokat, melyeket a hajdani pogány világ nagy férfiai az emberiség erkölcsi értelemben való újjáalakulására vonatkozólag keresztülvittek, de nem tagadhatjuk, hogy azon intézkedések nem bírtak igazán a dolog elevenére nyúlni. A görög-római társadalom intézvényei mind a külsőséget illették, de az embernek benső, lelki és szivbeli átalakulására befolyásuk nem volt. Oly pont volt ez, melyet a Sokratesek, Plátók és Aristotelesek elméje nem bírt kigondolni

és oly föladat, melynek megoldása végett Istennek tetszett az ő egyszülött fia Jézus Krisztus által közbelépni s a megzavarodott erkölcsi világot mintegy gyökerestül gyógyítani. Mily irányt vett volna az emberiség erkölcsi alakulása azon esetben, ha az isteni Mester folyton emberi test szerint akart volna jelen lenni a világon, nem birjuk elgondolni; de azt tudjuk, hogy a mióta ő kenyér szín alatt van jelen a nemzeteknél, azok közül eltűntek azon szörnyü véres áldozatok, melyeknek elhagyására a pogány világnak legnagyobb elméi még csak nem is gondoltak. Pedig épen a vérnélküli áldozatnak fölséges intézménye az, mely az embernek szívéig hatolt és azt gyümölcsözővé tette.

Nem szükség, hogy erre vonatkozólag valami rendkívül nagy jártasságunk legyen az ó-kori pogány és az uj-kori keresztény világ ismeretében, mert a két világ társodalma közti különbség első pillanatra föltűnik. A görög-római társodalom mutathat föl államférfiakat, bölcseket, katonákat, művészeket; dicsekedhetik oly egyénekkal, kik a hazáért véreket ontva magukat föláldozták; de fogalma sem volt olyan emberekről, kik pusztán szívök ne-

mesebb sugallatából az emberiség szolgálatára vállalkoztak; nem oly férfiakról vagy nőkről, kik lemondva a világ minden előnyeiről az emberiség oktatására, betegek ápolására, szegények és árvák gyámolítására szentelték volna magukat. Az emberek csak a Jézus által rendelt vérnélküli áldozat fölötti elmélkedésből győződtek meg arról, hogy nem úgy áldozzuk föl magunkat mások jólétéért, ha vérünk ontásával életünknek véget vetünk, mint hajdanta, hanem igen is ha szivünk egész szeretetével az emberiség szolgálatába szegődünk s ott életfogytig teljes odaadással működünk. Nem is csoda, ha mindazok, kik Jézus mennybe menetele után e földön az erkölcsi értelemben vett emberiségnek tovább terjesztői voltak, mindig benső összeköttetésben iparkodtak maradni a vérnélküli áldozattal, s hogy mind az ilyenek épen azon kereszténység kebeléből támadtak, mely a vérnélküli áldozatnak törvényes birtokosa. Bármily nyomor, bármily szükség merült tehát föl a keresztény társadalmakban, melynek enyhítésére a törvény erejénél fogva senkit sem lehetett kényszeríteni, a hívők közül a vérnélküli áldozat titkoszerű kihatása gyanánt mindig találkoztak ne-

mes szivüek, a kik a társadalom bajának elhárítására anyagi vagy szellemi képességeket fölládozták. Mikor Európa népei a barbárság durvaságában sinlödtek, szent Benedek elvtársai álltak elő, hogy azokat a szelidebb eszméknek megnyerjék. Mikor meg itt-ott téves gondolkodás kezdett tovaharapózni a szivekben, szent Domokos emberei jelentek meg, kik tudományuk és ékesszólásuk melegével terelték vissza az igaz ösvényre az eltévelyedett lelkeket. A hajdani társodalmakban is voltak bőségesen szegények, de nem találkozott azoknak kegyes szivü szent Erzsébetjök; akkor is dühöngött döghalál, de sohasem tüntek föl szent Rókusok.

Azomban hol az ember, a ki el tudná számlálni mindazon üdvös és édes gyümölcsöket, melyeket a vérnélküli áldozat meghonosodása óta a szivek századról-századra termettek. Ha a városokban pompás szentegyházakat láttok, ha kór- és árvaházakat, szegény ápodákat és nevelőintézeteket, szóval bármi egyebet, a mi szép és dicső, tudjátok meg, hogy mindaz a vérnélküli áldozat szelleme által megtermékenyített emberi sziveknek a gyümölcse. A mint nem találtok vérnélküli áldozatot a haj-

dankori pogány nemzetek közt, ugy hasonló intézeteket is hiába kerestek azoknak társalmában. Mi e sok szép termék közül cé-lunkhoz tartozólag csak a tanításra fordítjuk figyelmünket, vagyis a szívnek azon legneme-sebb gyümölcsére, midőn másokat nem a ki-vülünk eső tárgyakban, hanem úgyszólván sa-ját lelkünkben részesítünk. Holmi tanításféle jelenségek merültek ugyan föl a görög-római világban is, de azok vagy csak a legelőkelőbb emberekre szoritkoztak vagy merően értelmet képeztek, mi által a tanult dolgoknak nem lett áldásthozó minémüsége. Még a kereszténység elterjedése után is több századnak kellett el-folyjni, míg azon eszme, hogy a tanítás min-denkire kiterjedjen, azután meg ne csak az értelemnek, hanem a szívnek képzését is ma-gában foglalja, megtalálta a maga kifejező embe-reit. Már a középkori szerzetesek kolostorai nem-csak vallási, hanem egyszersmind tanítási he-lyiségek is voltak. Az újabban keletkezett rendek is többé kevésbé hivatásuk közé so-rolták a nép tanítása mellett egyúttal az ifjú-ság oktatását is. Ez iránynak egyik sajátoságos kifejezője lett azon nemes szívü ember is, kit

kereszt nevéről Józsefnek, családi birtokáról pedig Kalazantinak neveztek.

A kik e szálás termetű spanyol papot a tizenhetedik század elején saját szemeikkel látták, midőn a senki által sem gondozott gyermekeket tisztogatta, tanitgatta s velök együtt egy vagy más ájtatossági gyakorlat végett a templomba ment, semmi egyébire nem gondoltak benne, mint oly áldott szívü keresztényre, ki az irgalmasság lelki cselekedetét igazán föláldozó odaadással gyakorolja. Ritkán is szokták fölismerni a kortársak, hogy ez vagy amaz nagyobb ember a többenél, annál kevésbbé azt, hogy az ő működése által Isten az emberiségnek erkölcsi értelemben való kialakulását akarja közvetve előmozdítani. Kalazantit is ez a sors érte, kinek fönkelt szellemü működése irányában mily köznapiasan gondolkoztak többen az akkori emberek közül, lesz alkalmunk alább kimutatni. De mi, a kiket már körülbelül három század választ el tőle s tisztán kivehetjük, hogy az ő föllépése oly tény volt, mely messze elágazott a multban s melynek nagy horderejü következménye lett, egy cseppet sem kételkedünk kimondani, hogy Kalazanti szent József az isteni gondvi

selés kezében azon eszköz volt, ki által ő az emberiség erkölcsi értelemben való kialakulását egy lépéssel ismét előbbre vitte. Most már indokolva látszik az ő egész élete és működése s kitűnik, hogy az ő spanyolsága épen oly szál, mely őt az emberiesedés egyetemes történetéhez fűzi, mint az, hogy épen a tizenhetedik század elején szerepelt s figyelmét épen a szegény gyermekekre fordította.

Ugyanis mikor a kereszténység terjesztői az isteni utasítás szerint elkezdtek menni és tanítani, avval egyidejűleg történt az, hogy az előregedett római birodalom meg mindinkább sitett föloszlásához. A mily arányban bomladozott e birodalom összetartó kapcsa, a szerint alakultak mindinkább kivehetőleg az új népek, melyek közé ámbár a betelepülő barbarok is vegyültek, mégsem birták róluk le törülni azon bélyeget, melyet azok a rómaiakkal való hosszas összeköttetés által nyertek. Az Európa déli részein képződött új népeknek nyelve annyira magán viselte a római színezetet, hogy azokat együttesen csak román népeknek nevezték, mely általános megnevezésbe beletartoztak az olaszok, francziák és spanyolok. Azomban e népek nemcsak a ró-

mai nyelvnek lettek ily módon örökösei, hanem mint legközelebb állók egyúttal a római birodalomban központosult hajdankori műveltségnek is. Itt rejlett annak oka, hogy a római birodalom föloszlása után miért lettek először a műveltség zászlóvivői a román népek, míg a germánok és szlávok csak az utánzásban szerepeltek. A lovagiasság, a keresztes hadjárat vagy bármi egyéb, a mi a középkor folyama alatt Europa nemzeteit mozgásba hozta, mind a román népek kebeléből indult ki.

De bár mennyire átmentek is a rómaiak műveltségi nézetei e nemzetekre, mégis nem egy pont merült föl, a mely akár a kereszténység befolyásából, akár mi egyéb indokból csak hogy máskép lett az ujonan alakult népeknél, mint a hogy az a rómaiaknál volt. Ott ugyanis a tudomány, az irodalom s egyáltalán a szellemi képzettség oly dolog volt, mely az előkelő osztálynak birtokát, vagy tán jobban mondva fényét képezte. A román népek közt pedig a birtokos és így előkelő osztály mindennel inkább foglalkozott csak irás és tudományal nem. Itt tehát ellenkezőleg a római társadalommal nem az előkelő osztály, hanem a papság lett a tudomány és irodalom képviselője.

lője, míg a régi rómaiak pogány papjairól ezen a téren még csak említés sem történik. Ezért hogy a román népek legyenek a műveltség zászlóvivői, s hogy a társadalomban a papság legyen a tudomány és irodalommal foglalkozó osztály, a századok tartama alatt oly módon megállapodott dolog volt már, a mely tekintetben valami változásra még csak gondolni sem igen lehetett volna. Pedig a mindent megváltoztatni szerető idő erre is kiterjesztette szeszélyét.

Az Europa északi részein elterülő germán törzsek, melyek több századon át a román népektől szivogatták magukba a műveltség eszméit, a tizenötödik, de még inkább a tizenhatodik században elég erőseknek kezdték érezni magukat, hogy önálló helyzetet foglaljanak el. A forrongásba jött elmék közt nem egy találkozott olyan, a ki elkapatva a nemzeti önállóság kikerekítésének eszméjétől, azt oly dolgokra is alkalmazni erőlködött, melyek egyetemes minémüségöknél fogva a nemzeti önállóságnak semminemű akadályul nem szolgáltak. Így történt, hogy némelyek, kiket a történelem lapjain reformatoroknak neveztek el, az egyetemes (katholikus) vallás helyébe is

csakis németnek való külön vallást erőlködtek létesíteni, hogy annál inkább megkülömböztessék magukat a román népektől, melyek egészben véve az egyetemes vallás hivei voltak. E mozgalom, mely az özönlő viz módjára áradt el, több egyéb eszmét is hozott magával, melyből különösen élesen kihangzott a világiasítás, vagyis az embereknek, tárgyaknak, birtokoknak, melyek a valláshoz tartozásuknál fogva a vallási jelleget magukon viselték, e jellegtől való megfosztatása. A román népeknél a középső századokban a tudomány, irodalom és művészet, mert a papság ápolása közt virágzott, természetesen vallási és egyházi színezetet nyert, míg a germánság törekvése oda irányult, hogy világiak legyenek a szellemi ügyek tényezői s így azok önkényt elvilágiasodnak. Igaz, hogy azok, a kik a germánság kikerekítésének legnagyobb előharczosai voltak, szándékuk érvényesítése tekintetéből fölkarolták a népet és annak nyelvét is, de a népnek őszinte szándékú fölkaroltatása e mozgalmaknál jóval előbbi időkbe esik vissza. Az egyház kebelében már régen élt a gyakorlat, hogy a szellemi képesség érvényesülése érdekében ne legyen akadály a születési szegénység. Azért az egy-

házi pályán nem egy szegény sorsú, de kitünő értelmű és erkölcsű ember már a középkorban is sokra vitte. A tizenhatodik században tehát ez a gondolkodás már a germán mozgalmak nélkül is azon fokra jutott, hogy át lehetett vinni annak alkalmazását a világi állapotokra. Azért az emberiség erkölcsi értelemben való kialakulásánál csakis oly eszméket fogadhatunk el mint a haladás igazi eszközlőit, melyek az idők teljében mintegy önmaguktól megjönnek. De nem így a germán mozgalom.

A tizenhatodik század germánjai oly szenvedélyesen törtek elő, hogy rohamosságukkal míg egy részt a román népek eddigi szereplését fenyegették, másrészt az egyetemes emberi fejlődés szálait összeszaggatták, midőn majd oly eszméket hoztak forgalomba, melyek az előbbi idők működéséből nem következtek, majd olyanokat, melyeket a körülmények nem igényeltek. De mint bármely egészséges testen ejtett seb is összeforrt, úgy az európai nemzetek testén esett ezen nagy seb után sem maradhatott el azon törekvés, mely az emberiség fokozatos fejlődése érdekében a ketté szakadt szálakat összekösse, s az emberiség erkölcsi értelemben való fejlődését ismét azon

törvényes alapra terelje vissza, melyre azt maga a gondviselés helyezte. Szóval nagyszerű visszahatásnak kellett előállni, melyben újra fennen hangozzanak azon eszmék, melyeket a germán áramlat eltapodással fenyegetett. S valóban ez be is következett, midőn a román népek nyelve nemcsak saját országuk határai közt érte el aranykorát, hanem azokon túl is a művelt körök nyelvévé lett; midőn közülök újra oly kitűnő szentek támadtak mint Loyola Ignác, Paulai szent Vincze, szent Teréz, Bresciai Angelika stb. kik egyéniségök erkölcsi fénye által a megtámadott kath. hitnek új gyöngyei gyanánt tündököltek.

Ezeknek diszes sorába tartozik Kalazanti szent József is, mint korának és az emberi művelődés folyamának egyik kiegészítője. Mert foglaltok csak össze az eszméket, melyeket a legrövidebb vonásokkal épen az imént vázoltunk; adjatok azoknak emberi testet s előtetek áll a nagy ember Kalazanti szent József, mint egy testté lett ige, ki az emberek közt lakozék. Egyéniségének spanyol nemzetiségéről leolvashatjátok azt, a mit eddig a történelem igazolt, hogy t. i. míg a germán népek lehetnek vezérek az ipar vagy kézművesség

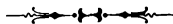
terén, addig mindenha a román népek küldetéséhez tartozik az erkölcsök finomítása; papsága pedig meggyőz benneteket arról, hogy a szivnemesítés mestersége oly foglalkozás, mely természeténél fogva papi kéz által sikerülhet legjobban. Világi kezek művelhetik ugyan az értelmet, de a papság áll legközelebbi összeköttetésben azon dolgokkal, melyek az emberi szivnek legbensőjét érdeklik. Azért is Kalazanti, midőn lelkében a gondviselés küldő szózatát megértette, nem kételkedett tovább, hogy az erkölcsök finomítását és a kegyeletes érzelmek fejlesztését tűzze föladatául s épen azért eszméjére a papi bélyeget eltörülhetlenül reá nyomja. Nem habozott, hogy eszméje megvalósításának teréül a fogékony keblü ifjúságot válaszsza, s hogy intézményének minden egyéb tanítási módtól megkülömböztetőleg a — kegyes iskolák — elnevezését adja.

Valóban van is valami melegen a szivhez szóló a kegyes vagy latinosan mondva piarista iskolák természetében, mi azoknak testületi természetéből származik, s a mit alig lehet föltalálni egyéb iskolák minémiségében. Egyéb tanodák jobban magukon viselik a hivatalos

hidegséget, míg a kegyes iskoláktól az a családiasabb színezet elmaradhatlan járulék volt mindenkor. Egyéb iskolák tanáraival az ifjúság alig érintkezik a hivatalos órákon kívül, de Kalazanti elvtársait ott láthatja a tanodában, templomban, szobájában, ebédlőjében, gyakran játékánál is, szóval minden helyen. S e gyakori együttlét, az ilyen alkalomkor nem ritkán előforduló kedélyes eseménykéek, holmi kisebb ajándékokskák s más effélék mind oly dolgok, melyek különös bensőséggel oda fűzik az ifjú emlékezetét egyik vagy másik kegyes iskola épületéhez, vagyis nem annyira valamely egyedhez, mint az egész testülethez. Azok a római kinézésű beretvált arcok, az egyszerű fekete papi köntös és fehér nyakkendő életfogytig kedves emlékü marad vajmi sokak előtt, kik hajlott korukban is ifjúságuk összes örömeit újra élik, ha véletlenül egy-egy oly alakkal találkoznak, melylyel az ő gyermek- és ifjúkoruk oly bensőleg összeforrott, s melyhez hasonlók valamikor az ő erkölcsi értelemben való emberré válásuknak előmozdítói s tényezői voltak.

S ha így a nevelés nagy eszméjének egy másod vagy harmad rendű képviselője, meny-

nyivel érdekesebb lehet, ha képzeletünk erejével magát az alapító lángelmét támasztjuk föl harmadfél százados halottaiból s lelki szemeink előtt újra lezajlanak azon kedvező vagy ellenkező körülmények, melyeknek tűzpróbáján keresztül esve a kegyes iskolák újra és újra üdvös intézvénynek bizonyultak be. Nem is lehetséges, hogy ha e nagy embernek képződését, hivatását és megdicsőülését áttekintjük, csak egy perczig is kétségben maradni az iránt, hogy Kalazanti szent József az isteni Megváltó által a vérnélküli áldozatban letéteményezett szellemnek testté válása s azon gondviselészerű és világtörténeti alak, kinek rendeltetése vala az emberiségnek erkölcsi értelemben való kialakulását bővebb fejleményre juttatni.

K É P Z Ő D É S.

I.

CSALÁDI KÖR.

Ha képzeletünk szárnyaira ^{anélkül} ereszkedve messze túl repülünk a német tartományokon s Europa nyugoti felén a föllegekbe nyúló Pyrenäek déli aljában ereszkedünk le, ahol Aragonián keresztül az Ebro vize hőmpölygeti ezüstös habjait, oly helyre jutunk, ahol a spanyol nemzet multját úgyszólván a levegővel szivhatjuk magunkba. A sziklák, melyek az ég felé meredeznek, látták valamikor az arra vonuló karthagói sereget, melyet Hannibal Róma ellen vezetett; a várak pedig, melyek most már romba dölve koszorúzzák a csúcsokat, tanúi voltak azon hősi küzdelem-

nek, melyet a keresztény spanyolság az arabok áramlata ellen több századon át folytatott. Később már csak a dalnokok költeményei szóltak azon hősokról, a kik a vallás és nemzeti-ség e nehéz napjaiban szerepeltek, de a várak, melyek az Ebro mentében gátat vetettek az arabok további áramlásának, még sokáig ott álltak, mint a dicsőbb multból maradt ugyanannyi emlékek. Az egyének, a kik azoknak birtokosai voltak, nem egy össel kérkedhettek, ki vérét a nagy fontosságú vallásos nemzeti harcokban ontotta.

Most romokká lettek már e várak maguk is, s hült helye az ő birtokosaiknak. De mi fölkeressük még képzeletünkkel e helyütt az egykori Petraltá várát, föl annak tizenhatodik századi urát Piedro-t, kinek egyik előde épen az arabok elleni hősiségeért kapta jutalmúl még Kalazant várát is; föl Piedronak feleségét, a ritka szép erkölcsü Gastoni Máriát. Nem állnak ugyan rendelkezésünkre egyenes adatok, melyekből Petraltának tizenhatodik századi kinézését kiolvashatnók, de kétség sincs fölöle, hogy az is olyan külsejü s berendezésü lehetett, mint egyéb azon időbeli várkastélyok. A várkapu fölött a családnak kö-

czimere, a fölvonó hid, az őrtorony, az annak tetején csikorgó érczkakas mind meglehetett Petralta várában is. Belül bizonyosan nem hiányzottak a földalatti pinczék, tekervényes folyosók, a nagy terem, melyből színes üvegű ablakokon kilátás nyílt az Ebro völgyére, s melynek falain az ősöknek komolyan alánéző képei függöttek; a fegyvertár, hol a lándzsák, kardok és a vasöltözetek foglaltak helyet. A lakószobákat a tömör alkotású asztalok, rejtett fiókos szekrények, menyezetes ágyak, magas támlájú karos székek, drága szőnyegek és diszedények töltötték be, a hol egy szóval mindent föl lehetett találni, a mi az akkori idők gondolkodása szerint egy előkelő család környezetéhez tartozott. Magának a vár urának és asszonyának a ruházata és szokása mindenesetre szinte a tizenhatodik század szel- leme szerinti volt. Don Piedrot nem is kép- zelhetjük más öltözetben, mint olyanban, a milyen II. Fülöp századában Spanyolország- ból egész Európára eláradt. Mint ekkor min- den előkelő ember, úgy Piedro is viselte a fodros gallért, a kurta kabátot s e fölött csakis a csipőkig érő köpenykét, a czombo- kig fölnyuló harisnyát s a czomboktól az

ágyékokig tartó s buborékszerűleg álló nadrágot. Neje pedig, mint egyéb nők, járt a derékon elszoritott ruhában, melynek ujjai a vállaknál szinte buborék módjára fölfújódtak, s olyan ingben, melynek gallérja az ajkakig fölnyúlt s az egész fej alján köröskörül fodros keretet képezett.

De mindezen öltözéken vagy vagy egyéb berendezésen kívül, melyet az akkori szokás vagy a jómódúság hozott magával, volt a petraltai kastélynak sokkal szebb ékessége is, t. i. a tiszta keresztény erkölcsiség, mely az ottani életet egészen áthatotta. Ott a kereszténység nemcsak az ajkakon, hanem a szivek- és tetekben élt. Az imádság oly éltető harmat volt a kastélyhoz tartozók lelkeire, mely azokat naponként fölfrisítette. Az isteni szolgálatban való gyakori részvét, az egyház ünnepei vagy böjtjeinek szentül megtartása, sőt a kegyelmi helyekre való zarándoklás az ottani vallásosságnak mind ugyanannyi kiegészítője volt. A szegények, árvák és elhagyatottak mindig biztos kopogtathattak Petralta ajtaján, mert az bizonyosan megnyilt előttök s onnét testi segedelem s lelki vigasztalódás nélkül sohasem távoztak. S az éltető szellem, mely Petraltá-

nak ezt a csodás lelki fényt kölcsönözte, mint a virágnak az illatot, vala a testileg szép, de lelkében még hétszerte szebb kastélynak úr-asszonya Gastoni Mária. Az ő kegyeletos és szép lelkének jellemzésére nem érezve elég erősnek tollunkat, Eötvös igéit ragadjuk meg, melyekkel véleményünk szerint Petralta úr-asszonyát leghivebben bemutathatjuk.

„Vannak asszonyok, kiknek látásán a szív önkénytelen megnyilik, kiknek körében boldognak érzed magadat s jobbnak s nemesebbnek ; asszonyok, kiket mintegy vigasztalásnak teremté Isten e világ bajai közé, mint egy áldást, hogy boldogítsanak. Ó vannak ily asszonyok ; ha a házba lépsz, s mindünnen öröm s megelegetés mosolyg elédbe, s minden gyarapúl, s virágozik : az ő művét látod ; a lélek ő, mely mindent áthat, s mindennek éltet ad. Az élet legnehezebb viszonyait együtt hordva férjével, ő nem vet meg semmit, még a legkisebb házi gondot sem, mint gondoskodására érdemetlent ; nincs semmi oly nagy, mitől visszajedne, semmi oly csekély, mit elunna, mert mindennek egy nagy czélja, a szeretet ; — mintha holdnak alkotta volna a teremtő a komoly férfi mellé, hogy vonzalmát

követve, csak körülötte mozogjon, s ha rejtve is, míg egén nap sugárzik, — feltűnjék, mi helyt éj lett felette s világára szüksége legyen.“ (Karthausi.)

Kétség sem lehet a felől, hogy ily ritka kegyességű úrnő mindent elkövetett arra nézve, miszerint fiai s lányai szivébe az isteni félelmet, a felebaráti szeretetet, a büntől való óvakodást, az engedelmességet és jámborságot, szóval a keresztény erkölcsök összegét, minél mélyebben becsepegtesse. De az ő szülöttei közül egyikben sem volt oly bámulatos fogékonyság az erkölcsi élet magasztos tényei iránt, mint épen a kis Józsefben, ki az erkölcsi lángelme bélyegét már kis korában oly világosan kimutatta. Azok, a kik csak az értelmi világ lángelméit ösmerik, tudják meg, hogy a szivnek s az abból származó erkölcsi életnek is megvannak a maga nagyságai. Vannak szivek, melyek oly erősek minden szépnek és eszményinek a szeretésében, hogy attól semmi külbefolyás által el nem tántorodnak; melyek mint a legbecsesebb gyémántkő semmi alsóbb rendű hatást el nem fogadnak, hanem csakis saját porukat, vagyis a hasonló főnkelt érzés általi nemesítést. A sziv világá-

nak ily lángelméje volt Gastoni Máriának József nevű fia is, ki 1556-ki szeptember 11-kén látta meg először Petraltában a napvilágot; ki ha talán testi tekintetben nem viselte is magán az édes anyai vonásokat, de annak szivét minden nemes tulajdonával együtt örökölte s így sorsának képződését mintegy megkezdette. Mert mint az anyának, úgy a fiának sem volt valami kedvesebb a szép erkölcsnél. Bizonyosan Kalazanti Piedro házi körében sem hiányzottak azon szórakoztató foglalkozások, vadászat, lovaglás és más efféle, a mi a korabeli nemes uraknál szokásos volt, de mind az ilyenfélék hatás nélkül maradtak a kis Józsefre, a ki mindezeknél többre becsülte, ha falatját más szegényebb gyermekkel megoszthatta, ha imádkozhatott, ha templomban lehetett s más ehhez hasonlót művelhetett. Azért nem is a nemes urak megszokott útján haladt ő az életben, hanem a mint lángelméje sugallta, új és addig soha nem látott pályát teremtett magának, melynek csiráit a családi körben már az árulta el, hogy szive nem vonzódott a haszontalan szórakozásokhoz, hanem igen is az erkölcsi világnak örök értékű tényeihez.

II.

TANULMÁNYOK.

Azon fölséges szellemi tulajdonságok közt, melyek hitünk szerint Istent a mindenek Urát ékesítik, kiváló helyet foglal el az ő mindentudósága. Ő az egyedüli, ki mindent tud, mi e világon van, míg az ő képmása az ember akár többet, akár kevesebbet, de mindig csak egy részt tud abból, a mi összesen tudni való. Egyik ismeri a természet törvényeit, másik tud nyelveket, a harmadik különféle műveket készíteni, de nincs ember, a ki egyáltalán mindent tudna. A mi meg az idő viszonyát illeti a tudáshoz, arra vonatkozólag is azt mondhatjuk, hogy úgyszólván

minden korszakban mást és mást tudnak az emberek. Mást tudtak az ó-kori görögök és rómaiak, mást a középkorban, ismét mást az újban; de akár egyik, akár másik korban tanulás nélkül nem lehetett hozzá jutni ahhoz, a mit tudni szükséges volt.

Hogy mi volt a görögöknél az, a mit már afféle előkelőbb görögöknek tudni illett, azt kifejezte Homerosz Achilles neveltetéséről írott szavaival, hol azt mondja, hogy ezt az ifjú görögöt az életben való ügyességre és az ékeszólásra tanították. A középkorban már egészen más alakot öltöttek magukra a tanulni valók. Minthogy a középkor nemzeteinek szel- leme legnagyobb részben a hitéletre irányult, természetes, hogy ez volt az első és legfőbb tanulni való, míg mellékesen ehhez járult a polgári ügyek intézésének a tudása vagyis a jogtudomány. A görögöknél mindjárt magát a dolgot tanulhatta az ifjú, mert az eszköz t. i. a görög nyelvnek a tudása birtokában volt. De a közép korban mivel mind a hit-, mind a jogtudományt latin nyelven tárgyalták, a született francziának, németnek vagy spanyolnak előbb a latin nyelvet kellett megtanulnia, hogy magával a hit- vagy jogtudománnyal

foglalkozhassék. Így tehát mielőtt valaki az egyetemre mehetett, a hol a szerint a mint a társadalomban pap vagy jogtudós akart lenni a hit- vagy jogtudományt hallgatta, előbb több éven át a latin nyelvet sajátította el. A tudományoknak ezen eszközéhez vagy a kolostorokban vagy nagyobb városok tanodáiban lehetett jutni s csak azután nyitak meg a pápák vagy királyok által alapított egyetemek ajtóí, melyek közül némelyik hittudósairól volt híres, mint a párisi egyetem, a másik pedig jogászairól, mint a bolognai.

A görög-római világban mindenkinek tanultságát maga a társadalom osztályozta, a hol a szerint boldogult valaki, a milyen ügyesnek bizonyította magát az életben. Ellenben a középkorban mielőtt valaki a társadalmi életbe átlépett, vizsgálaton kellett keresztül esnie s a ki elegendő készütséget tanusított, pergamenre írott oklevelet nyert, melynek értelmében hit- vagy jogtudornak nevezhette magát, s melynek erejénél fogva kaphatott alkalmazást a társadalomban. Ez a szellemre ütött hitelesítő bélyegezés annyira ment, hogy még a költők is érdekesebbeknek tartották magukat, ha egyik vagy másik egyetem ré-

szeről költői képességökre nézve elismerő oklevelet és koszorút nyertek. Olyan diszjel volt ez a szellemi téren, mint az anyagi világban a nemesi czimer, mely akkor sem szűnt meg, midőn már a középkori nézetek közé új eszmék is kezdtek illeszkedni. Még a tizenötödik században kezdődött meg a hit- és jogtudomány mellett a szellemi tevékenységnek egy új ágazata, azaz a régi görög és római világ irodalmi és művészi kincseinek újból való fölélesztése. Eleinte csak egyes tudósok foglalkoztak azokkal, de a tizenhatodik s még inkább a tizenhetedik század alatt a görög-római irodalom műveinek ismerete már a műveltség elkerülhetlen kellékeihez tartozott, miért is azok az alsó és felső iskolákban mint rendes tárgyak a tanulni valókhoz sorakoztak, mely minőségben egész a mai napig megmaradtak.

A ki látja azt a lázas mohóságot, melylyel a mostani emberiség a tanulni valók nagyon megsokasodott ágazata körül forgolódik, alig tudná elképzelni azt az időt, mikor még e tekintetben egészen másképp gondolkoztak az emberek. Valamikor a tanítást csak a pap és szerzetes kötelességének tekintették s azért

a középkor egyetemeinek tanárai mindannyian vagy szent Domokos vagy szent Ferencz rendjéből kerültek ki. A tanulás meg oly dolog volt, melyre azon szegény sorsú ifjak vállalkoztak, kik vagy papságra vagy iródiákságra készültek. A nemes és előkelő ember fegyvert forgatott, de könyvet és tollat a kezébe nem vett. Mikor már a viszonyok odáig érlelődtek, hogy a nemességtől is megkivántak egy kis tudományos képzettséget, akkor azt megadni azon szerzetesnek volt rendeltetése, ki mint udvari pap a nemesi családnál élt, de azért ekkor is fönmaradt az, hogy a nemes emberhez illő tulajdonképi foglalkozás a fegyverviselés.

Ilyen gondolkozás vezette Kalazanti Piedrot is gyermekei neveltetésénél, kiket az akkori idők szokása szerint be akart ugyan vezetetni a latin nyelv és a törvények ismeretébe, de úgy, hogy annak elérése után vagy mint magánzók uraskodjanak, vagy pedig valamely főbb hivatal viselésében tündököljenek. Ezen szándékkal adta ő József fiát is először a Petraltához közel eső Estadillába, azután pedig Leridába. Azomban József, ki már otthon is jeleit adta annak, hogy őt a nemesi étellel járó

czifraságok és hiú foglalkozások mennyire nem érdeklik, itt midőn a tudományokat megizlelte, jelleme oly határozottan a szellemi világhoz szegődött, hogy a mint alább látjuk, attól semmi áron nem akart többé elszakadni. Nála, a ki korát a tiszta gondolkodásban fölülmulta, a tudomány és tanulás nem lenézett valami volt, mint az akkori urfiaknál, kik avval csak kényszerüségből foglalkoztak, hanem olyan élvezet, mely vele bármi egyéb élvezetet feledtetett. Nem volt ember, a ki az ifjú Kalazanti tudományos buzgóságán ne épült volna; s nem oly dicséret, melyet tanárai reá ne halmoztak volna azon évek alatt, melyeket mint tanuló körükben töltött. Így tehát bár atyja szándékának már bőségesen eleget tett, midőn az egyházi és polgári jogból mint húsz éves fiatal ember tudori oklevelet nyert, hogy szive vonzalmának eleget tegyen, még a hit-tudománynak végzésére is elhatározta magát. Jellemének nemessége sarkalta, hogy ölelje föl ismereteinek körébe az akkori összes tudni valókat, s nem tudott megnyugodni, míg csak ebbeli célját kereken el nem érte. E végből újra el kellett hagyni az atyai házat és Valenciába költözni, a középtenger partján épült

kies fekvésű városba, honnét azomban nem-sokára Alkalába települt át, hol a Ximenes bibornok által körülbelül száz évvel előbb alapított híres egyetemnek lett hallgatója. Midőn innen is sok dicsérettel és tudori oklevéllel tért vissza szülőföldre az ifjú Kalazanti, szelleme ugyan korának összes tudni valójával ékeskedett, de egyszersmind egy nagy fontosságú dolog állott eléje, melyet immár meg kellett oldani, s ez nem egyéb vala, mint — saját sorsának határozott eldöntése.

III.

VÁLASZTOTT PÁLYA.

A mily könnyü szóval kimondanunk, hogy az Ige testté lön, s ilyenkor mellünket illetni vagy térdünket meghajtani, ép oly nehéz annak a valóságos életben keresztül menni. Mig valamely magasztosabb eszme, mely egyik vagy másik mélyebb elmében megfogamzik, megtalálja az önmagának megfelelő legillőbb alakot, vajmi sok időnek kell addig elfolydogálni. Így mig maga az örök Ige megtestesült, négy ezer év merült azörökké valóságba. Ez idő alatt ugyan több olyan forma ember tünt föl, a kinek némi hasonlósága volt az örök Igének alakjához, de hiába mindezek

nem feleltek még meg az eszme magasztosságának. Az egyes nagy embereknél, kiknek elméjében valami új és addig nem hallott eszme lappang, ennyi idő ugyan nem múlik el, de mégis sok tünődésen, lelki hánykódáson és álmatlan éjeken kell keresztül esni, majd kísérleteket tenni, míg végre akár öntudatosan, akár véletlenül előáll az alak, mely az eszmét leghivebben kifejezi.

Ilyen hánykódások közt telhettek az ifjú Kalazanti napjai is, midőn az alkalai egyetemből haza kerülve itt lett volna az idő, hogy szive vonzalmát, mely tetemesen elütött környezetének szokásos nézeteitől, kövesse, és a hiú uraskodás helyett a szellemi világban tegyen szolgálatot Istennek és az emberiségnek. A világi élet ezerféle tündérképpel kecsgettette; igéző szépségű jövőt rajzolt eléje, ha hozzá hajlik: de Kalazanti sehogy sem tudott megbarátkozni olyan állapottal, a hol minden egyebet lehet találni, csak azon eszméknek megfelelő táplálékot nem, melyek az ő szívében épen a legmélyebben meg voltak írva. Azért neki, ha szive sugalmát akarta követni, első sorban is a családi hagyománnyal kellett szakítani.

A Kalazanti család ugyanis oly nemzetiség volt Spanyolországban, melynek származási táblája messze visszanyúlt a nemzet múltjába. A hazai életnek alig volt oly nevezetes eseménye, melyben Kalazanti Piedronak egyik vagy másik őse ne szerepelt volna; s alig volt olyan, a ki hadi vagy polgári téren fontos tisztségeket ne viselt volna. A mit tehát közönségesen aristokrata gondolkodásnak és érületnek nevezünk, az a Kalazanti családot épen úgy jellemezte, mint akármelyik akkori vagy későbbi nemes családot. Bizony a mely családnak minden őse a fegyverforgatásban szerzett dicsőséget, úgy hogy ez már családi hagyományyá változott, ott nagyon furcsának tetszhetett, midőn egyszerre csak a családtagok egyike nem akar más foglalkozást ismerni, mint az írást, olvasást s egyáltalán a szellemi tevékenységet. Azért midőn az ifjú Kalazanti József a helyett, hogy a bajvivásokon, vadászatokon, vendégségeken, meg egyéb nemesi multságokon fordult volna meg, s ott kora ifjainak példája szerint a szép nem körüli üres udvarlással töltötte volna idejét, atyjától kinyerte, hogy a hittudományok tanulására mehessen, akkor tette meg nyíltan

az első lépést a családi hagyományos nézetek elhagyására.

Igy tehát a vasöltözetet viselő ősöknek unokái közül József lett az első, a ki 1575-ben papi egyenruhát vett magára az urgellai püspök Dimas János kezeiből, egyelőre a mint Pedro gondolta nem azért, hogy fia pap legyen, hanem csak mint hittudomány-hallgató az avval járó egyenruhát viselje. Maga az ifjú Kalazanti is talán csak ideiglenesen tette e lépést, mert a papságot ugyan természetével megegyezőnek látta, de mégsem olyannak, mely az ő szívében rejlő, de még egészen ki nem bonyolódott eszméjét kereken kielégítette volna. Külömben nem is csoda, ha Kalazanti az akkori társadalomban nem talált eszméjének alakot, mivel az olyszerű volt, mely addig még emberi szívből meg nem fordult s épen azért magának kellett ahhoz az alakot is megteremteni. Csakhogy midőn tervének kivihetéséhez már legközelebb gondolta magát, másik óriási nehézség állott elő, melynek legyőzésére nem is vállalkozhatott, hanem a csomónak megoldását egyenesen a Gondviselés intézkedésétől várta. Valóban ha József nem gondviselésszerű alak, hanem csak köz-

ember, kitől az emberiség történetében misem függ vala, úgy nem hiszszük, hogy sorsának kibonyolításában a Gondviselés oly világosan nyilatkozott volna, mint a hogyan ő nála tette.

Ugyanis midőn Pedro József fiát Valenciába útnak eresztette, hogy a papi tudományokat tanulja, még életben volt annak édes anyja s fitestvére, a miért is a családnak jövőre való kilátásai nem szoritkozhattak egyedül az ő személyiségére. Azonban a távollét alatt jobblétre szenderült a feledhetlen emlékü édes anya, elhunyt a szerető testvér s így József egyedül maradt, kitől Pedro nemcsak öreg napjainak vigasztalását várta, hanem a kihez, mint egyetlen férfi gyermekéhez családja föntartásának reményét is kötötte. Nem maradtak el tehát az atyai figyelmeztetések, sőt kérelmek, hogy fölhagyva minden tanulással jegyest válasszon magának, kivel együtt legyen ura s birtokosa a család ősi vagyonának. József, ki sokkal jobban szerette atyját, hogysem az ő óhajának határozottan ellenmondani akart volna, a fontos lépésre nézve csak halasztást kért, de egyszersmind ügyét Istennek ajánlotta, hogy intézkedjék az

oly módon, miszerint atyjának legcsekélyebb megbántása nélkül érhesse el szive szándékát. S a buzgó kérelem meghallgattatást nyert.

Az ifjú Kalazanti, kit családja érdekében a házasság kényszerüése már mindig jobban szorongatott, egyszerre csak megbetegszik, és pedig oly súlyosan, hogy életben maradására nézve már a remények utolsó szálai is elszakadoztak. Nem volt gyógyszer, melyet meg ne próbáltak volna, s az öreg Pedro csak könyező szemekkel várta már a pillanatot, midőn családja utolsó férfi sarjadékát is anyja s testvére mellé helyezze a sirboltba. József, ki a nyomasztó érzelmeket atyjának arczáról olvasta, végelgyengülése daczára sem késett annak szivét az Istenben való bizodalomra fölhívni s részéről egy fogadalomtételre az ő engedelmét kikérni. Az atya nem is tagadta meg beleegyezését fiától, ki megfogadta, hogy ha egészségét még egyszer visszanyeri, egész életét mint pap Istennek szolgálatára szenteli. Kalazanti régi életirói mondják, hogy ezután József nemsokára meggyógyult s fogadalmát teljesítette is akkor, midőn előbb a kisebb rendeket, később pedig 1583-ban az áldozárságot

fölvette Monkada András akkori urgellai püspök kezeiből életének huszonnyolczadik évében.

Ha tudni akarjuk, hogy milyen lélekkel vette föl Kalazanti az egyházi rend szentségét; mily hűséggel s ritka becsületességgel viselte a papi tisztet, csak azon tiszteletnyilvánításokat tekintsük, melyeket az emlékezet fölöle megőrzött, s azon fontos megbizátásokat, melyek őt egymás után érték. Így Figuera Gáspár leridai püspök, ki már az előtt személyesen ismerte Kalazantit s csodálta annak nemes magatartását, vallásos gondolkozását és feddhetlen életét, mindjárt fölszenteltetése után maga körébe fogadta s reá saját lelkiismeretének kormányzását bizta. Képzeltetjük, hogy mennyi értelmi és erkölcsi szép tulajdonsággal kellett az ifju Kalazantinak tündökleni, midőn egy éltes főpap őt gyóntatójának választotta, mely bizalommal rendesen őszbe borult öreget szokás volt mindig megtisztelni. Ugyancsak mint Figuera titoknoka fordult meg a történetileg nevezetes montserrati benczerendű monostorban is, hová püspöke holmi benső egyenetlenségek elintézése végett volt királyi rendeletből kiküldve. A kik tapasztalták itt az ő higgadt és mély belátását, azután meg

azt a gyakorlati ügyességet, melyet az egész ügynek irásba foglalásánál tanusított, csak sajnálni tudták, hogy a gyermeki szeretet kötelessége egy időre az egyházi foglalkozás téről elszólitotta őt Petraltába, hol az öreg Pedro már életének végső napjait éldegélte.

De alig tünt el Pedro bekövetkezett halálával e körülmény, az új urgellai püspök Kapiglia András külömben is az ő megyéjébe tartozó Kalazantit a trempai kerületben esprestnek s a mága helytartójának nevezte ki, ellátva őt egyuttal az ortonedai prépostsággal és annak jövedelmével. A papi pályának mindezen külső fénye, mely egymás után oly gyorsan halmozódott Kalazantira, mind szép lett volna önmagában, hacsak egyszersmind ez nem szolgáltatott volna alkalmat arra, hogy a tisztább erkölcsi s anyagi viszonyok közt növekedett Kalazanti az emberi természetet egész mivoltában láthassa. Ki is tapasztalhatja inkább, mint a pap, hogy mennyi az erkölcsi salak, mely az emberek közt elő szokott fordulni, s ki érezheti jobban, mint szinte a pap, hogy mily kinos állapot az erkölcsi fekélyek tisztogatása és gyógyítása. A nemesebb lelket leveri, ha anyagi piszokkal kell is érintkezésbe

jönnie, holott ez mind nem mérközhetik azon undoksággal, mely az elvetemült lelkek tulajdona, s mit szemlélni a hivatásnál fogva épen a papi szemek kénytelenek.

Mennyi ilyen lelki salak vagy más egyéb lehetett, a mi Kalazanti szine elé kerülhetett előkelőbb papi állásánál fogva, arról nem maradt fön emlékezet, de annyi bizonyos, hogy midön püspöki megbizatósból a pyrenäi hegyek közt azután meg Barcellonában megfordult, lelke szokatlan mély megrázkódtatót szenvedett, a mi sorsának eldöntésére nézve nem kevés befolyást gyakorolt. Oly nemes érzésű és finom képzettségű ember, mint Kalazanti vajmi mélyen megilletődhetett, midön saját szemeivel látnia kellett a rengetegben elszórva s vad állat módjára élt embereket, kiknek Isten, hit, lélek, kereszténység vagy az egymás iránti erkölcsi kötelességről még csak fogalmuk sem volt. Barcellonában pedig, a hol egy nőrablási ügyet kellett elintéznie, vajmi keserűen tapasztalhatta, hogy mily csekély értékű a városiás műveltségnek egész külmáza, ha hiányzik abból épen a legfőbb t. i. az erkölcsileg tiszta érzés.

Bár egyik megbizatósban úgy, mint a má-

sikban Kalazanti ritka józan belátással és megbizójának teljes megelégedésével járt el mégis volt valami, a mi egy részt kedvét vette, hogy továbbra is az emberekkel választott pályáján érintkezzék, másrészt fölszínre hozta szívében azon eszmét, hogy az ilyen gyászos állapotnak gyökeres javítása csakis a gyermekkorban történő tanítás és keresztény szellemű nevelés által sikerülhet. Alig is tért vissza Kalazanti Ortonedába, ebbeli érzeményeit nem mulasztotta el komolyabb meg-gondolás tárgyává tenni; s minél többször s minél mélyebben gondolkozott felőlök, annál jobban meggyőződött, hogy az ő eddig választott pályája nem azon alak, mely az ő eszméjének az igazán megfelelő volna, következésképp, hogy ő neki erkölcsi kötelessége más után nézni, s ha netalán még olyan nincs, akkor kész legyen azt önmagának megteremteni.

H I V A T Á S.

I.

R Ó M A.

Europának vannak városai, melyek a kereskedelem, divat, vagy egyéb oknál fogva a műveltségnek igen fontos helyiségei, de nincs város, mely régisége, történeti szereplése és világra szóló szellemi sajátágánál fogva Rómával, az örök várossal vetélkedhetnék. Eredete messze visszanyúlik a Krisztus születése előtti időkbe s azóta mostanáig áll, mint valami élő történelem, mely érintkezésben volt vilégrészünk valamennyi népével, mely minden századot átélt s mely mind abból őriz emlékeket. Egyedül Róma az, mely látta a gallokat, germanokat és sarmatákat;

mely átélte a népvándorlást; mely szerepelt az európai új országok alakulásánál; mely befolyást gyakorolt a kereszties hadak korában; mely tanuja volt a tudományok fölélesztésének; mely küzdött a protestantizmussal; s mely nézi a tizenkilencedik század vivmányait. Ha emlékekben akarjuk látni az ó-kori pogányságot és az új-kori kereszténységet, Rómát kell fölkeresnünk, a hol a pogányságra nézve találunk maradékokat Aeneastól egész a világhódító vezérek és császárok diadaliveiig; a kereszténységet illetőleg pedig a katakombáktól egészen a Szent-Péter templomáig.

De ha más városban mindezt megtalálnók is, Róma még mindig egyedüli maradna az ő világra szóló minémiségénél fogva. Igaz, hogy mostanában több európai várost világvárosnak neveznek azon oknál fogva, mert kereskedelmi indokból mindenféle nemzetbeli emberek megfordulnak benne, azonban ezt nem lehet Rómának világraszólásához hasonlítani. Rómának világraszólása oly dolog, melynek nagy történeti multja van, és oly tulajdonság, mely nem anyagi, hanem erkölcsi s szellemi minémiségű.

Már a régi pogány Róma az által, hogy

az akkoriban ismert majd valamennyi nemzetet meghódította s azoknak törvényeket osztogatott, világra szóló jelleget szerzett magának. Ez a jelleg a birodalom megdülésével sem szűnt meg. A bevándorlott barbár népek fejedelmei, ha a világot akarták meghódítani, akkor csak Róma ellen vezették seregeiket, mert tudták, hogy ezen város képében nem egy nemzet, hanem a világ hajlik meg előttök. Az apostolok fejedelmének vére okozta, hogy Róma világra szóló sajátsága nemcsak az újkorban is megmaradt, hanem magasztosabb szellemi jelentőséget is nyert. A kereszténység a régibb századokban innét terjedt szét Európa országaira, s most is innét áramlik a hitküldérek útján a külvilágrészekre. Róma most már nem annyira egy városnak, mint inkább a világszellemnek neve, mely ott látható millió meg millió lelken eltörülhetlen jellem gyánánt. Most már ha talán Róma nem léteznék is, a kereszténységnek sok millióra menő hive nem szünnék meg magát úgy jellemezni, hogy ő — római katolikus.

Rómának e mindenkori világra szóló jellege okozta, hogy az sok százados főnállása óta mindig a világ minden népeiből való em-

berek által fölkeresett és látogatott hely volt. Már mindjárt alapulásánál is mennyi mindenféle emberből alakult meg első lakóinak száma. Mikor meg már birodalomná változott, jöttek oda Egyptom, Palesztina, Numidia, Hispánia, Gallia, Germánia, meg Isten tudja micsoda országokból való emberek. Ez a szokás egy cseppet sem változott meg Rómának megkezesztényesülésével. Szent Péter sirja, a kereszténység központja, hol annak feje a pápa lakik, oly titkos vonzerő volt, mely századról századra mindig számos látogatót hozott Rómába világrészünk legtávolabbi tartományaiából is. Hát még a jubileumi búcsúk alkalmával, melyek az ötvenes és százas évek fordultakor szoktak megtartatni, mennyi ezer vidéki és zarándok az, mely róma utczáit eltölti, azt ki sem lehet mondani.

Ezen általános szokásnak egyik szerény kiegészítője volt az is, midőn az 1592-ki évben egy utasokkal megrakodott gálya indult el Spanyolországban barcellonai kikötőjéből azon szándékkal, hogy a Tiberis torkolatánál kössön ki. Az utasok közt, kik a gályán elhelyezkedtek és Rómába iparkodtak, ott lehetett látni az eddigiekből már jól ismert egyé-

nünket Kalazanti Józsefet. Hogy a többi utas mi szándékból kelt utra, nem tartozik hozzánk kutatni; de azt bizvást mondhatjuk, hogy Kalazantit egy fönsőbb lelki sugallat, a h i v a t á s vitte ekkor Rómába.

Oly időben, mikor mindent az anyagság szempontjából néznek s csak a szemmel látható és kézzel fogható dolgok létét akarják elismerni, vajmi bajos a léleknek azon fényéről beszélni, a melyet a régibb emberek hivatásnak neveztek el. Mióta már szokássá vált mindent csak anyagi jutalomért tenni, nem is igen merülnek föl a nemesen gondolkodás, csodás kitartás és önzetlen föláldozásnak azon tényei, melyek akkoriban gyakoriak voltak, midőn még a hivatás égi sugalma visszhangra talált az érzékenyebb szivekben. A ki valaha hivatást érzett bensejében, az nagyon jól tudja, hogy az valamely czél iránt a léleknek olyan-szerű megvilágosulása, mely azt a közönséges látásnál tisztábban láttatja, és oly erős vonzalom, melyet csak a legerősebb akadályok birnak némileg meggyöngíteni, de nem megtörni.

Ilyen titkos szózat, megfoghatlan ösztönzés, ellenállhatlan vonzalom volt az, mely Ka-

lazantinak a szívében is egyre csak azt hangoztatta, hogy menjen Rómába; hogy csak ezt az első lépést tegye meg s azután a többi már magától jön. S minthogy ez ismeretlen kutforrásból származó hatás oly erősen és szünetet nem tartva kopogtatott, nógatott és kényszerített, végre határozattá érlelődött a sugalom, s Kalazanti útra kelt Róma felé.

Találkozhattak elegenden az ő ismerősei közül, a kik távolról sem fogva föl az ő szívében rejtett mély eszméket, őt kicsinyes hiúságról vádolhatták; lehettek, a kik nem átallották azt rebesgetni, hogy Kalazanti csak nagyobb egyházi kitüntetés céljából teszi át tartózkodási helyét az örök városba, hogy ott az egyház feje közelében valami fényes méltóság birtokába juthasson. Hogy mily hamis és alaptalan volt mind az ilyenféle vélekedés, azt eléggé megczáfolta Kalazanti önzetlen alázatosságának nem egy tényével. Ha ő rangvágó ember, akkor vajmi mohón kapott volna azon ajánlat után, mely kevéssé Rómába érkezése után a spanyol király részéről történt, ki őt Sevillában egyelőre egy kanonoki állással akarta kitüntetni. De Kalazanti nemcsak ezen megtiszteltetés elől vonult vissza szeré-

nyen, hanem még a bibornoki fény elől is, melyet később a római pápa kezeiből fogadhatott volna el.

S vajjon az üres szeszélylyel vagy egyszerű rá gondolással járt-e valaha akkora lelki erő, mint a mekkorát Kalazantinak tanusítani kellett, midőn a hívó szózatnak határozottan engedni akart? Nem, óriási lemondásba, képeletet meghaladó önmehtagadásba és mi minden egyébbe nem került az, mig ő lábát Barcellona kikötőjéből a hajóra tehetete? . . . Ő Spanyolországnak szülötte volt; neki ott vérei és rokonai voltak, kikkel lelke bölcsőjétől kezdve összeforrott; Aragonia éghajlatához, hegyei, völgyei és patakjaihoz az ő legédesebb gyermeki emlékei fűttek; s ekkor e titkos szózatra neki mindettől el kellett szakadnia. Neki az urgellai egyházmegyében diszes állása, családi és rangjával járó jószága s jóléte volt, melyet mind ott kellett hagynia, hogy egy benső hang után induljon, mely mindössze is még nem nyilatkozott világosan.

Kalazanti mégsem ingadozott, hanem hitt és tett. Elbocsáttatást nyert püspökétől, elvált mindenétől s Rómába ment, hová alig vitt magával egyebet, mint egy magasztos eszmé-

vel telt szívet, melyről meg volt már írva a gondviselés könyvében, hogy annak Rómában kell napfényre jönni, s Rómából a kereszténység központjából Európa egyéb tartományaira kisugárzani.

II.

KEGYES ISKOLÁK.

Rómának az imént említett fényes szellemi tulajdonai mellett volt egy sötét árnyoldala is, mely származását illetőleg szinte visszanyúlt egészen a városnak alapulásáig. Már a régi Rómának társadalma oly módon alakult meg, hogy ott nem a hármas, hanem a kettős szám lett az irányadó. A mely társadalomban a hármas szám szerint alakulnak a dolgok, ott van kevés egyénből álló dúsgazdag osztály; terjedelmes középosztály és szinte nem túlságosan sok emberre kiterjedő szegény osztály. Rómában mindjárt elejétől kezdve csak a gazdag patriciusok és a

nyomorult plebejusok osztálya volt, mely az összes római népet magában foglalta. Ott a hol három osztály van, az előkelők mentek az alsó osztály támadásaitól, mert köztök az áttörhetlen terjedelmű középosztály foglal helyet; de a hol csak két osztály van, a felső sohasem nyugodhatik az alsótól, mert közvetlen támadásnak van kitéve. Így volt ez a régi Rómában is. Azért még Rómának történetében egy részt bámuljuk a legióknak világhódító hadjáratait, más részt ott látjuk, hogy a plebejusok mint fenik fogukat folytonosan a patriciusok jogai és jószágaira.

Azóta már sok század elfolydogált; egyes nagy szellemű keresztények az evangelium ígét szóról-szóra követve terjedelmes vagyonuskat szétosztották a szegények közt, s maguk is szegények lettek; mások rabló támadásra uszították a birtoktalan osztályt a birtokos ellen; de mind hiába, a dolgon segíteni nem lehetett. A nagy városok maig is magukon viselik a társadalmi életnek e fény- és árnyoldalát; magukon a túlgazdag és túlszegény jelleget; magukon azt, hogy az aranyos hintó éhezõ és rongyokba takart tömeg közt robog tova.

És az erkölcsi állapot, mely a társadalom legalsó osztályánál otthonos, minden anyagi rongynál elszomorítóbb valami. Nincs szó, mely az ilyen osztálybelieknek Isten és ember iránti elvetemültségét elmondja s nincs toll, mely az itt tapasztalható aljasságnak sötéttségét leírja. Így volt ez a görögöknél, így a régi rómaiaknál, így a keresztény Rómában. Mióta a kereszténység a szivekre tapadt önzésnek jégkérget némileg leolvasztotta, találkoztak ugyan számosan, kik a földhöz ragadt szegénység nyomorát enyhítették, majd úgy, hogy éhségét kenyérrel csillapították, majd úgy, hogy mezetlenségét valami ruhával betakarták. Mások a léleknek rikító koldusságát gyógyitgatták, midőn a lelki salak tisztogatására önként vállalkoztak. Mindez azonban határozott irány nélkül történt pusztán mint a ker. felebaráti szeretet ténye. A ki ennek a lelki irgalmasság gyakorlásának állandó és rendszeres alakot adott, vala azon spanyol pap, ki néhány hóval előbb jött Rómába s ott Colonna bibornok házában tartózkodott mint annak udvari hittudósa és unokájának oktatója. Ha nevét kérdezitek könnyen megmondhatjuk, hogy az Kalazanti József volt.

Mint Dante világhirű költeményének eszméje akkor pattant ki fejéből, midűn az 1300-ik évi jubileumi búcsú alkalmával személyesen volt Rómában; úgy a Kalazantiban lappangó gondolatot is az keltette életre, hogy az örök város utczáin a mindenkitűl elhagyatott szegény gyermekeket meglátta. Az ő szeme a közűn-séges gondolkozás szerint nem azoknak rongyain vagy éhségén akadt meg, hanem azoknak lelki nyomorúságán, vagyis azon vadságon és elveteműltségen, melyet azok erkűlcsi tekintetben tanusítottak.

Nem lehet kimondani, hogy mily érzékenyen sziven találta Kalazantit e látvány, mely fölűtti fájdalma csak öregbedett, midűn azt naponként tapasztalnia kellett, ha az utczákon végig ment, a nélkül, hogy azon valamiképp segíthetett volna. Annyit mindjárt az első alkalommal elhatározott magában, hogy tapasztalatát a tanitással foglalkozó körűk figyelmébe ajánlja, meg sem gondolva, hogy kérelme majd mindenűtt sűket fűlekre talál. Fűlkereste tehát először is azon egyéneket, kik Róma területén itt-ott tanitgattak, de azok csak úgy ajálkoztak az olyasféle sehonnai gyermekeket valamennyire oktatni, ha a várois

tanács részéről némi díjazásban részesülnének. A jézustársasági társház főnöke pedig tagadó válaszában okául azt adta, hogy az ő rendjök föladata csak a nemes ifjúságot a tápnöveldekben oktatni. Járt azután Kalazanti a domokos-rendieknél, a városi tanácsnál, de mind-
ünnen eredmény nélkül kellett odább állania.

Hiába, ez már a világon így szokott lenni. Arra, hogy adót fizessünk, lehet kényszeríteni bennünket, de hogy alamizsnát adjunk, ott csak saját szívünk sugallatára utalhatnak. Hogy a törvény igéinek eleget tegyen valaki, követelni lehet, de hogy hőstettet műveljen, az már mindenkitől magától függ. Mikor a hajdani Görögországot szörny-
állatok pusztították, senkinek sem lehetett parancsolni, hogy azokat távolítsa el, de termetek hősök, kik a közönséges színvonalat gondolkodásuk magasztosságával épen úgy fölül-
múlták, mint erejükkel, és a szörnyeket szabad vállalkozásból ölték meg. A nevelés nélküli gyermekek, e társodalmi szörnyetegek ügyét sem lehetne senkire erőszakolni, hanem az erkölcsi világ egy hősének kellett előállni, a ki a köznapi fölfogást messze túlszárnyalva s egy fönsőbb világ sugallatával erősödve a

mindenki által ott hagyott ügyet kezébe vegye s annak üdvös kimenetelt szerezzen.

Ez a lelki hős lett Kalazanti József, ki nem parancsolatból, nem üzérkedési szempontból, hanem tiszta keresztény szeretetből sikra szállt; összes szellemi és vagyoni képességét latba vetette, s létet adott egy oly jeles nevelészetű intézménynek, melyhez hasonló még addig nem fordult elő az emberi művelődés történetében. Ő magára alkalmazta a szentírás azon igéit: „Neked maradt a szegény s az árvának te légy gyámola“; és a — kegyes iskolák — neve alatt tanodát nyitott, mely név addig soha nem hallott, de azóta ezerek és ezerek előtt áldott hangzásúvá változott, kik tudományukat és szelidebb érzelmeiket a kegyes iskolák tagjaitól kapták. Az 1597-iki évben látták a rómaiak a — kegyes iskolák — czímet kiírva először a szent Dorottyáról hívott plebánia épületen, hol Kalazanti az akkori plebános Brendani Antaltól saját költségén két szobát kibérelt, az azon tájon levő elhagyatott gyermekeket maga köré gyűjtötte s azok tanítását és nevelését megkezdette.

Eleinte csak vajmi kevés, de lassanként mindig több-több szegény gyermek kezdte a

megnyilt kegyes iskolák küszöbét koptatni, melyeknek nagy lelkü alapítója nemcsak szelid érzelmekre és hasznos tudni valókra ingyen oktatta őket, hanem soknak ruhát, könyveket és írószereket is szolgáltatott, sőt a netán elhanyagolt szülői kötelességeket is fölládozó odaadással pótolta. Valami különös szeretet és melegség volt az, mely a kegyes iskolák első megnyílásánál is mindjárt oly vonzólag hatott a szívekre ; azért nem csoda ha mind a tanerőket, mind a tanulók számát illetőleg jelentékeny gyarapodásnak kezdetek indulni. Így p. o. Gellini vicenzai kanonoknak annyira megtetszett ez eddig soha nem hallott szép eszme, hogy ott hagyva fényes állását Kalazantihoz szegődött, hogy a szellemi munkában vele osztozhassék. Hasonlólag tett Dragonetti Gáspár egy sici-
liai olasz is, a ki már azelőtt tanított Rómában pénzért, ezután pedig Kalazanti mellett ingyen. De a tanulók sem kevésbé öregbedtek, úgy hogy Kalazanti kénytelen volt egymás után nagyobb és nagyobb helyiséget bérelni, miszerint a majdnem ezerig szaporodott gyermekseregnek, azután meg azoknak, kik újra és újra munkatársakúl szegődtek, legyen hol megférniök.

Nem tudjuk, hogy más, a ki ez eseményt emlékezete elé varázsolja, mit gondol a kegyes iskolák ez első zsengejéről és azok alapítójáról, de mi el nem tudjuk hallgatni azon meggyőződésünket, hogy a kegyes iskolák alapítója nagyobb ember volt tulajdonképen, mint akárhány, a kinek nevét a történelem az ő századából lapjaira kapta; s hogy a kegyes iskolák megnyílása üdvösebb volt az emberiségre nézve következményeiben, mint akárhány azon korbéli rikitó de buborékszerűleg elenyészett esemény. Mert ha az emberiségnek rendeltetése az erkölcsi kialakulás, úgy elmondhatjuk, hogy egy tanintézet sincs a világon, mely ez eszmét annyira zászlójára irta volna, mint épen a kegyes iskolák, melyeknek az alapító szelleme szerint egyenesen az erkölcsi finomítás tartozott a fő teendői közé. Azóta sok mindenféle emberi nézet, divat és korszerű követelmény czim alatt vegyült az eredeti szellembé, de még így is fönmaradt mindig az a tapasztalat, hogy a kegyes iskolák körében nagyobb fegyelmezettségre lehet szert tenni, mint talán egyebütt.

III.

PÁRTFOGÓK.

Alig mult el néhány év azóta, hogy a kegyes iskolák megnyitlak, már is vajmi sok ember volt, még pedig az előkelő osztályból is, a kinek azok szemeibe ötlöttek. A közönséges fölfogás előtt első sorban is az tűnhetett föl valami különösnek, hogy olyan szegény gyermekeket tanitanak ott írni és olvasni, a milyenek az akkori állapotok szerint sohasem szoktak evvel foglalkozni, s a kik, ha a kegyes iskolák meg nem nyilnak, azt sem tudják vala, hogy az olvasás vagy irás micsoda fán terem. Mások ez egész dologban nem győzték eléggé bámulni magát Kalazan-

tit. Azt tudta felőle mindenki, hogy ő előkelő ember, kinek Aragoniában dús öröksége van, ki anyagi és szellemi képességénél fogva szolgálkakkal környeztethetné magát s kora urainak szokása szerint fényesen élhetne vagy rangot viselhetne. Ő pedig mind e helyett reggeltől estig a gyermeksereg közt időzött, kiknek tollat készítetett, kiket szóval oktatótt, velők imádkozott és templomba ment, majd megfésülgette vagy megmosdatta őket, a mint a körülmény hogyan hozta magával.

De a kik mélyebben tudtak gondolkodni, azok már a kegyes iskolák mivoltában eszméket láttak tündökleni, melyek az alapító Kalazantinak halántéka körül minden drága gyöngynél szebben tündököltek. Az ilyenek a kegyes iskolák berendezésében valami saját-ságos családiasságot ismertek föl, midőn látták, hogy Kalazanti nem azon szolga az iskolában, a ki ott néhány hivatalos órát lerobotol s azután avval semmi köze, hanem azon ember, a kinek az iskola úgyszólván szellemi szülőtte mind azon gyermekekkel együtt, a kik abba jártak. Kalazanti nem is külön lakott iskolájától, hanem avval mindig egy földél alatt; úgyszólván az iskolában, melyet

mint édes gyermekét sajátkezűleg ápolt, tisztogatott és szent képekkel ékesített. Körötte a gyermekek nem a hivatalos pedánszág korlátai közé ékelve, hanem a szeretet melegétől lelkesülve tanultak.

Kalazantin és az általa megnyitott kegyes iskolákon oly jellemvonás volt ez, mely már magában is szivhez szólt, de még lélekemelőbben tündökölt az intézetének egész a szabad nagylelkűségen nyugvó természetén. Kalazanti kegyes iskoláinak minden tényezőjét a szabadság tiszta levegője szülte. Az egyének, kik vele együtt a szegény gyermekek ingyenes tanítására vállalkoztak, ezt szabad nagylelkűségből tették; a tanulók nem a törvények által erőszakoltatva jöttek a kegyes iskolákba, hanem szabadon; a költség, mely az intézetet föntartotta, a nemes keblű embereknek szabadon följánlott filléreiből állott. A kegyes iskolák képében tehát minden értelmesen gondolkozó ember előtt oly hasznos intézmény állott, mely nagyobb kiterjedésben alkalmazva egész országokra a legüdvösebb eredményt hozhatja vala a nélkül, hogy ez eredmények az országok költségébe kerüljenek

Azért nem csoda, ha önként fölmerült az óhajtás, hogy az erkölcsi világnak e szép tárlalmánya ne legyen olyan, mely Kalazanti halálával mint a mezők virága elenyészszék, hanem oly szilárd alapra fektetett dolog, mely századok múlva is képes legyen áldásos hatásaiban az emberiséget részesíteni. Szóval a kegyes iskolák működését ismerők szívében olyan érzés kezdett megfogamzani, melynél fogva bárki is szerencsésnek tartotta volna magát, ha ez intézvényre valahogy a maradandóság bélyegét rányomhatná. Az így megalkult közérzetnek maga a kereszténység akkori feje VIII. Kelemen pápa adott kifejezést akkor, midőn nyíltan kijelentette, hogy szívének vajmi forró óhajtása, ha Kalazantit az ő társaival együtt szorosabb köteléssel egybefűzött társaságban láthatná. Nem is vonakodott egy cseppet sem saját neve aláírásával kiadni olyan rendeletet, mely e szorosabb egyesülést az egész keresztény világ szemei előtt hitelesitené, csakhogy abban közbejövő halála meggátolta.

Az anyaszentegyház fejének mindjárt a csirájában rejlő kegyes iskolák iránti ezen szives érzülete azon dicséretes tudósításokból

származott, melyek a kegyes iskolák felől egész az ő színe elé jutottak. Az első és fő, ki ilyen elismerő nyilatkozatot tett VIII. Kelemen előtt, vala Vestri püspök, kinek ez időtájt épen saját házában bérelt Kalazanti helyiséget iskolái számára. Ő mint szemtanú legjobban tudhatta, hogy kicsoda Kalazanti és mi az ő intézete. A pápa személyesen is szeretete volna látni a maga nemében új és eredeti intézetet, de mivel szándékára nem mehetett, Antonianus és Baronius bibornokokat bizta meg a kegyes iskolák meglátogatásával. A két főpapot mélyen meghatotta először is magának Kalazantinak föláldozó szeretete, azután a tanítványok illedelmessége és tisztesség tudása. Olyanok tapasztalták ők a Kalazanti eszméjét, mely egyáltalán méltó a fönmaradásra s bárkinek a gyámolítására. Maga Antonianus ezentúl minden hónapban öt aranyat utalványozott Kalazantinak iskolai szükségek fődözésére, a pápa pedig évenként száz arany fizetésére kötelezte magát, hogy annál tágasabb szállást lehessen fogadni a tetemesen megszáporodott tanítványoknak.

Igaz, hogy Kelemen pápa 1605-ben jobb-
létre szenderült, de nem azon szivélyes érzü-

let, melyet ő a kegyes iskolák iránt tanusított, s melylyel ő azok ügyét előmozdítani iparkodott. Az utánna következő pápákra is mintegy csodás lelki örökség gyanánt szállott a kegyes iskolák iránti szeretet. Így mindjárt a következő V. Pál nemcsak védelmezőt rendelt a kegyes iskoláknak Torres Lajos bibor-nok személyében, hanem az előde alatt elmaradt rendeletet is kibocsátotta, melynek értelménél fogva a kegyes iskolák tanítói bensőbb összeköttetésbe léptek Kalazantinak a főnöksége alatt. Majd Pál után XV. Gergely és VIII. Orbán is elődeik szellemét követték, mely utóbbi a kegyes iskolákat és azok tanulóit az egyházi körmenetek kötelme alól is fölmentette.

Az eszme, mely a kegyes iskolák állandósítása felől már a közönségben élt, s melyet az egyház fejei pártfogásukkal többszörösen és oly fényesen kifejeztek, nem kevésbé ott lappangott magának Kalazantinak a lelkében is. Alig is lehet kételkednünk, hogy e kedvező hangulat csak bátorítólag hatott Kalazantira, a ki már maga is nyiltan oda irányozta törekvését, miszerint intézetének hosszú időre szóló fönmaradást biztosítson. Állan-

dósítási szándékát avval kezdte meg, hogy először is 1612-ben Cenci Victoria előkelő asszonyság házáat, mely a szent Pantaleon vértanúról nevezett templom mellett épült, örök áron megvette s iskoláit maradandólag oda telepítette. Később maga a szent Pantaleon egyház is pápai rendeletből Kalazanti társaságára szállott. Ezután került maguknak a tagoknak az állandósítására a sor, miután az alap, melyre helyezkedni lehetett, már megvolt.

Kalazantinak mint kereszténynek és papnak tudnia kellett azt, hogy a földön nincs oly föntartó erő, mint a Krisztus által alapított egyház és annak szelleme; miért is ha valamely társulatot erőssé és tartóssá akarunk tenni, azt csak úgy érhetjük el, ha azon társulatot az egyházhhoz fűzzük. Valóban a merően világi alapokon nyugvó egyletek csakhamar föl szoktak oszlani, míg az egyháziak, mint a tapasztalás mutatja, századról-századra terjednek. Ha tehát Kalazanti is a vele működő tagokat állandósítani akarta, úgy nem volt más mit tenni, mint szerzetes testületté alakulni és az egyház által megerősíttetni. Ő maga is így tervezgette ez ügyet s épen azért egy már akkoriban létező szerzetes társaság-

gal, melynek tagjai magukat — lukkai papoknak — nevezték, alkudozásba lépett az iránt, hogy nem volnának-e hajlandók a kegyes iskolák tanítóival egygyé olvadni, miután a cél, mely a két társaság előtt lebeg, úgysis nagyon hasonló. Az ajánlat nem hiába történt, mert azok csakugyan ráálltak és a kegyes iskolák házába átköltöztek Casani Péter vezérlete alatt, ki ettől fogva Kalazantinak rendithetlen hive is maradt, míg egyéb lukkai papok a kegyes iskolák társaságától ismét elváltak.

Mikor az ügyek már idáig fejlődtek, nem volt más hátra, mint hogy a kegyes iskolák társasága a három fogadalommal u. m. a szegénység, tisztaság és engedelmesség kötelékével megerősített szerzetes testület legyen s az egyház általi elismerést is kieszközölje. Nem is lehetett Kalazanti lelkére nézve nagyobb örömet képzelni, mint midőn az 1617-ki márczius 6-án V. Pál pápa által kiadott bullában rég táplált vágyát teljesedni látta; midőn érezhette, hogy az emberiség erkölcsi képzésére egy üdvös intézetet hozott létre, s annak fönmaradását sikerült az egyházra, a világon létező biztosítékok közül a legszilárdabbra

fektetnie. A pápa a maga nevéből Pál-féle szerzetnek czimezte, minthogy Kalazanti szerénységből az önnön nevét nem akarta a saját találmányú rend élére tűzni, de a közhasználatban a kegyes iskolákról nevezett szabályozott papok szerzete lett az, és magyarul a latin megnevezésnek, — Scholarum Piarumnak utolsó szavától piaristák rendje, mely is a pápai bulla értelmében ezennel a többi rendek sorába igttatódott s tagjai jogot nyertek a szerzetesi fogadalmak letehetésére.

A kiadott pápai okirat mindjárt Kalazantit a rend vezérfőnökének is nevezte, ki épen azért a szerzetesi állapotot maga kezdte meg először is avval, hogy Justinián bibornok kezeiből, ki Torres Lajos halála után a kegyes iskolák védnöke volt, annak házi kápolnájában a piarista egyenruhát két más társával együtt magára vette 1617-ki márczius 25-én, míg a többi tizennégy társra ő adta azt a szent Pantaleon melletti házban, a piarista rendnek e törzsfészkében. Lemondott azután örökségéről, mely még eddig Spanyolországban neki jövedelmezett, s hogy a már megalakult rendjének a főntartó életrőt megadja, melyből az mindig új tagokat nyerhessen, a

szent Onofriusról nevezett templom mellett egy házat vett, melyet ujoncznöveldek rendeztetett be. Ezentúl tehát, a kik az ő elvének emberei akartak lenni, itt vették magukra a szerzetesi egyenruhát s itt két éven át gyakorolták magukat előbb a keresztény jámborság és szerzetesi fegyelemben, mielőtt a szerzet iskoláiban mint tanítók alkalmazást nyerhettek. Majd az 1619-ki évben a Rómától nem messze eső Narni városába költözött, hol visszavonulva a világgal való minden érintkezésről a rendje belső szervezetére vonatkozó törvényeket állította össze, melyeket azután mint a kegyes iskolák szerzetének alkotmányát XV. Gergely pápa megerősített és Kalazantit kielencz évre ismét vezérfőnöknek nevezte.

IV.

ELLENSÉGEK.

Akik az emberiségnek vallás-erkölcsös nevelését szívéükön hordták, lelki megalégedéssel szemlélték a kegyes iskoláknak ezen gyarapodását és szóval úgy mint tettel mindent elkövettek, hogy ez a rend, mely kiválólag a tanítással foglalkozás által mint egyedüli állott az egyház szerzetes rendjeinek sorában, mind bensőleg minél inkább megszilárduljon, mind külsőleg minél nagyobb terjedelmet és hatáskört nyerjen. Lehetek ugyan sokan, a kik a már akkoriban eláradt protestans nézetekkel jól lakva talán a szerzetes társulatokat fölöslegeseznek is vélték, de vélemény-

nyüket mégsem akarták kiterjeszteni azon szerzetre, mely a tanítás kötelességét úgy magához ölelte, hogy a nélkül képzelni sem lehet. Csak a magán érdekekkel eltelt emberek voltak azok, a kik mivel önzésüknél egyéb zsinórmértéket nem ismertek, mint ellenségek nyíltan a kegyes iskolák ellen támadtak s azt elnyomással fenyegették.

Ilyenek voltak azon emberek, kik Róma területén tanítással foglalkoztak. Ezek míg a kegyes iskolák növendékei csak rongyos utczai gyermekekből álltak, addig föl sem vették a dolgot; hanem midőn már a jobb módú szülők is bizodalommal kezdtek viseltetni a kegyes iskolák iránt s gyermekeiket odaadták tanítás és neveltetés végett, akkor a gyűlölség koczkája mindjárt el lett vetve. A kegyes iskolák ez ellenségei mindennemű vádakat kikoholtak és azokat írásba foglalva a pápa elé terjesztették. Ezen irat értelmében a pápai kiküldöttek egy napon nem is gyanítva megjelentek a kegyes iskolák falai közt, a hol mivel mindent oly szép rendben találtak, mint ha csak a látogatók fogadtatására előleges készülétek történtek volna, a vádaskodás önnön hamisságában enyészett el.

Mint az egészséges fa, ha a szélvész megtipázta, annak elvonultával annál jobban duzzad az egészségtől: úgy szoktak lenni az egészséges szervezetű társulatok is, ha külső viszontagság éri őket. A kegyes iskolák fénye is csak annál jobban kitünt a vádaskodás füstbe mentével, de nem így azon ellenségekkel szemközt, melyek mint afféle lelki férgek az önnönmaga keblében támadtak. Ezek vajmi gyászos hirbe hozták a világ előtt az egész rendet, annak szerkezetét megingatták s azt majdnem a végleges föloszlás sirjába taszították.

E belső férgekhez tartoztak először is némelyek a kézi munkával foglalkozó szerzetes testvérek (frater) közül, kik a szerzetben nekik jutott szerényebb állással meg nem elégedve a nagyravágyás sugallatától el hagyták magukat ragadtatni. Ugyanis Kalazanti, mivel iskoláit igen nagy mennyiségű tanuló kezdte látogatni s elegendő embere nem volt, kikkel azokat oktattathatta volna, kénytelen-ségből néhány szerzetes testvért is alkalmazott a tanításra. Az ilyenek azután a fráteri kalap helyett a papi főveget (biretum) viselhették. Ennek láttára vérszemet kapva a töb-

biek is hasonló állapotot követeltek Kalazantitól, ki mivel őket a maguk foglalkozási körére utalta, ügyöket a pápa elé terjesztették. Mikor itt is vereséget szenvedtek, akkor hogy küzdelmöknek mégis valami eredménye legyen, legalább annyit iparkodtak kieroszakolni, hogy a korszerintiség elvénél fogva előnyük legyen a rend olyan áldozár tagjai fölött, a kik ő nálok később vették föl a rend egyenruháját. De mivel ez sem sikerült, a szerzetes testvérek teljesen csatát veszelve végre megnyugodtak ugyan, de Kalazanti is föltette magában, hogy többé semminemű szükségben sem veszi igénybe a tanításnál a szerzetes testvérek szolgálatát, mint a kik az ő kegyességével ily nem illő módon visszaéltek.

Mi a kik már e dolgot csakúgy az emlékezetünkön eresztjük keresztül, el sem tudjuk gondolni, hogy mily lelki háborúságot okozhatott e mozgalom a kegyes iskolák testületében, s kivált azok vezérében Kalazantiban. Pedig még egy súlyos csapás volt föntartva számára, melyet a nyolczvan éven fölüli agastyánnak meg kellett érnie, mielőtt szemeit az örök nyugalomra lehunyta volna. Ez a csapás a rendnek szerzeti rangjától való meg-

fosztatása vala. Egyszerre kimondtuk az egészet, hogy ne tartsuk függőben az olvasó lelkét a csapás minémüségére nézve s annál higgadtabban számlálgathassuk azután azon előzményeket, melyekből ez végeredménykép kikövetkezett.

Az egésznek főtényezője volt a nápolyi származású Sozzi Márius, ki az 1630-ki évben mint harminczkilencz éves ember állott be a kegyes iskolák szerzetébe. Mi szél hozta ezt az embert ily késő korban már a kegyes iskolák társaságába, senki sem tudná megmondani; de hogy az ügy iránt tiszta szándéka épen nem volt, hogy hivatást keblében nem érzett, azt önző és aljas tetteinek fönmaradt emlékezete maig is hirdeti. Mikor eltelt fölötté a szerzetesi két próbaév, Florenczbe került, az olasz szellemi életnek e központjába, a hol behizelkedő kigyó természetével csakhamar jó véleményt támasztott maga felől a hitnyomozó intézet elnökénél. Sikerült neki még a herczegi udvarba is befurakodni, csak-hogy ott nagyon hamar megérezték lelkének dögleletes bűzét s nemcsak a herczegi udvarból, hanem az egész Toscanából kiutasították.

Mikor innen Rómába került az ottani hitnyomozó intézet elnökénél Albizzinél a szemtelenségéért vallott kudarczot úgy tudta föltüntetni, mintha ő azt hitéhez való hű ragaszkodásáért szenvedte volna; de nem késett egyszersmind magát Kalazantit is vádolni, mintha bukását az is elősegítette volna. Mindez még csak alattomban történt, hanem midőn a kegyes iskolák akkori védnöke Cesarini bibornok Sozzi minden iratait lefoglaltatta, nyíltan Kalazanti ellen támadt. Először is Albizzinél, kit félrevezetett véleményében még mindig meg tudott tartani, kieszközölte, hogy Kalazantit nyíltan az utcán a hitnyomozó intézethez kísértesse, miszerint az ő lefoglalt írásairól számot adjon. A kik Kalazantit ismerték s a rajta elkövetett ezen csúfságot hallották, mélyen elszomorodtak ugyan lelkeikben, de annál nagyobb lett örömük, midőn egy pár óra mulva a tisztos öreget Cesarini bibornok hintóján mint ártatlant látták visszatérni a szent Pantaleon melletti épületbe. Kisült ugyanis, hogy a Sozzi iratait nem Kalazanti, hanem annak ellenkezése daczára is Cesarini bibornok foglaltatta le.

Evvel más emberre nézve az ügy véget

ért volna, de az elvetemült Sozzinál ez még csak első fölvonás volt, melyet követett a második. Az ő vastag önzése t. i. oda irányult, hogy magának a vezérfőnöki tisztet megszerezze, azért mindent el kellett követni, hogy Kalazanti onnét elmozduljon. Bizony nagy adagú önhittség, de még nagyobb gonoszság kellett ahhoz, hogy oly ujdonsült ember, mint Sozzi, párhuzamba merje magát hozni a kegyes iskolák szerzetében magával az alapító szellemmel! A rend akkori tagjai tisztelettel is hajoltak meg mindannyian a rendet létrehozó Kalazanti előtt, de Sozzi összeesküdött egy másik hasonszőrü társával Cherubini Istvánnal, a befolyásosabb köröket összejárták, Kalazanti rágalmazásával a füleket és sziveket mindennütt annyira betöltötték, hogy utóljára is eltántorodtak a Kalazanti felől való véleményökben. Panaszkodtak az ő öregsége ellen, kifogásokat tettek az ő intézkedései ellen, szóval úton útfélen rosztáltak az ő egész minőségét.

Mennyit ártottak e rágalmazkodások a szerzet jó hírnevének, azt abból ítélhetjük meg, hogy végre a pápa kénytelen volt Kalazantit a vezérfőnökségtől elmozdítani s egy apostoli

vizsgálót kinevezni, a ki az állapotokat jól kikérdezze, és a vizálgódásoknak, melyek egy idő óta a kegyes iskolák testületében oly elszomorítólag dúlongottak, véget vessen. A vizsgáló Ubaldini Ágoston volt a szomaskok szerzetes társaságából való egyén, a ki miután a hivatalos kihallgatásokat bevégezte, azon kijelentéssel tette le megbízatását, hogy ő Kalazantiban semmi kifogásolni valót nem talált s épen azért a vezérfönökségbe való visszahelyeztetését óhajtja.

Képzeltetjük, mily leverőleg hatott e végeredmény Sozzira, a ki is az álnokság és bujtogatás minden eszközét újra mozgásba hozta, s nem nyugodott addig, míg Albizzi segítségével keresztül nem vitte, hogy Petra Santa, az ő szája ize szerinti ember nem lett az apostoli vizsgáló, a ki ő neki egészen szabad kezét engedett. Nem lehet kimondani azt az alacsony lelküséget, melyet Sozzi tanúsított diadalának napjai alatt Kalazanti irányában, úgy hogy még azok is, a kik tán eddig némileg vonzódtak hozzá, lelkükből megutálták ez erkölcsi undoksággal eltelt embert. Sozzi mint a szerzetben levő főhatalom birtokosa, Kalazantit egy szobába rendelte, hol nem volt sza-

bad senkinek hozzá mennie. Irományait is elvétette tőle és szeme láttára összetépte, s több aljas boszantást vitt végbe rajta, mit végre maga a Gondviselés is megsokalva a belpoklosság utálatos betegségével odábitotta el ez embert a világból, ahol gonosz indulata által az életre már oly régen érdemetlenné tette magát.

Mi nem bánjuk, ha valaki véletlenséget lát is Sozzinak undok halálában, de midőn az ő eszméjének részesét és a kegyes iskolák becsületének további tönkretévőjét Cherubini Istvánt is ugyancsak a belpoklosság nyavalyájában látjuk kimúlni, mégsem tudjuk magunkat megtartani attól, hogy ebben az Isten ujjára ne ismerjünk, a ki néha oly világosan tudtunkra adja, hogy egyik embernél büntetés ugyanaz, a mi a másiknál csak természetes esemény volna. De mielőtt e másik fölforogató a túlvilágra költözött, hogy gonoszságáért Istennek számoljon, itt még megérte azt, hogy 1646-iki évben a kegyes iskolák szerzetesi rangjokat elvesztették s X. Incze pápa rendeleténél fogva fogadalmak nélküli egyszerű társasággá váltak. A szerzet életének ütereje is ketté vágódott az által, hogy ujon-

czokat bevenni nem volt szabad, a többi tagok pedig ha akarták, ott hagyhatták a rendet. Így kelle látni Kalazantinak szép intézményét életének kilenczvenedik évében!

V.

ALKOTMÁNY.

A nagy lelkekre nézve, melyek valami szép és dicső dolognak létet adtak, alig gondolhatunk fájdalmasabb érzést, mint midőn saját szemeikkel kénytelenek látni, hogy az avatatlan kéz mint kontárkodik abban, a mit ők oly tökéletesen tudtak megalkotni. Ilyen érzés öldökölhette a nagy Kolumbust a kormányzóságtól való elmozdittatásakor; ilyen Kalazantit, kinek a butaság és rossz akarat műveleteit egyszerre kellett látni azon testületen, melyet ő megteremtett s melynek fönmaradása érdekében ő oly bölcsen elrendezett alkotmányt adott.

Ha lehet az emberi szellemre nézve azon dolgok szerint, melyekben az nyilatkozik, érdemsorozatot fölállítani, úgy azt mondhatjuk, hogy abban bizonyosan az első hely illeti meg a törvényhozókat. Épen azért költő, művész, szónok, kézműves vagy más efféle vajmi sok van az emberek között, de kivált bölcs törvényhozók csak nagyon kevesen fordulnak elő a történelem folyamában. És ha a régi görög nemzet oly dicső volt, hogy egyéb nemzeteket annyira fölülmúlt, nem onnét is származott-e ez, mert oly lángelméjű törvényhozókat és oly bőséggel termelt, mint azóta egy nemzet sem. Midőn a görögök éltek az ázsiai országokban mindenütt despotismus uralkodott, magában a társadalomban pedig a kasztrendszer, melynek kövé vált szabályai bizonyos holt színezetet adtak a társadalomnak. Azért a görög törvényhozók, midőn a köztársasági kormányrendszert megteremtették, nemcsak egy soha nem gondolt és nem látott dolgot hoztak létre, hanem lángelméjükről is tanúságot tettek.

Kalazanti, a kit még alább erkölcsi minémiségénél fogva is a történelem legjelentékenyebb alakjaihoz sorolunk, mint törvényhozó is méltónak bizonyította magát arra,

hogy nevét a Sólonok, Lykurgusok s egyéb szellemi nagyságok diszes sorába illeszszük, midőn az általa alapított kegyes iskolák szerzetét a köztársasági alapra fektette, s azt az általa irt törvénykönyvben részletesen kifejtette. Sőt még nagyobbnak mondhatjuk őt azoknál, mert az ő kis köztársasága a kereszténység szelleméből kifolyólag oly szép sajátságokat is tud fölmutatni, a milyeneket a pogány görög köztársaságokon haszontalanúl keresünk.

A mint tehát a hajdani köztársaságokban elenyészett a születési érték és a főhatalmat nem örökösen, hanem csak egy bizonyos időre megválasztott egyén viselte, úgy lett ez a kegyes iskolák szerzetében is. Az egyén, a ki most a rendnek főnöke, néhány év mulva ismét mint közvitéz állhat a többi közt, kinek kötelessége lesz betölteni azon igénytelenebb helyet, melyet a társulat közérdeke neki újólag kijelöl. Így a társulat többi tisztviselője is, kiknek egyike sem lehet a hatalomnak állandó birtokosa, hanem a közbizalomból annak csak egy ideig való kezelője. De azért bármilyen hatalmat, vagy bármennyi ideig kezel is valaki, csupán a tisztelet előjogára szá-

mithat, míg ruházat vagy táplálék tekintetében csak annyi illeti, mint a társulatnak legutolsó tagját.

Igaz, hogy a köztársasági rendszer föltalálói a görög törvényhozók voltak, de az is tény, hogy a köztársasági eszmék ott koránsem birtak oly eleven színben föltünni, mint a Kalazanti társulatában; annál kevésbbé lehet ott fölismerni azon fönkelt szinezetet, melyet az utóbbinak a vallásosság adott. A ki csak távolról is beleszagolt a köztársasági intézvényekbe, az tudhatja, hogy annak alapeszmeje, melyből minden további intézkedése származik, nem egyéb, mint az emberek közti külömbségnek elhárítása és az egyenlőség létrehozása. Mennyiben birták ez eszmét a tökéletlenebb pogány erkölcsi eszmék közeppete a régi törvényhozók keresztül vinni, elbeszélni a történelem: hanem hogy a kereszténységnek evangéliumi tanácsai ennek elérésére a leghathatósabb eszközök, s hogy igazán köztársaságilag gondolkozni és tenni csak is annak lehet, a ki szívében önmagát azoknak követésére kötelezi, az is bizonyos. Épen azért egy cseppet sem kételkedünk kimondani, hogy Kalazanti társulatán az ő általa

adott alkotmányból kifolyólag a köztársasági jellemvonásokat sokkal fényesebben látjuk tündöklenni, mint akár az atheneiek akár a spartaiak köztársaságán.

Mert a mi első sorban is a birtokot illeti, kérjük, hogy akár Athénében, akár a régi Rómában vagy az amerikai egyesült államokban, hol van a köztársaság elméletéből folyó azon elv, hogy az egyes polgároknak csak szerény terjedelmű vagyonuk legyen?.... Hiszen Athénében éltek a dúsgazdag Kalliasok; Rómában a kincsekkel tündöklő patriciusok; Amerikában a milliomosok. A kegyes iskolák köztársasága a szegénység fogadalmánál fogva ez óriási vagyonosságot nem ismeri. Kalazanti törvénykönyve szerint a rend egyik tagjának sincs tulajdona; senkinek sem szabad azt mondani, hogy ez az enyim, hanem mindig csak úgy, hogy a mienk. Itt senki sem birtokos, hanem mindenki csak haszonélvező; miért is a körében levő dolgokról senki sem intézkedhetik, sem nem végrendelkezhetik: És ha már ez első pontra nézve is ily tökéletlenül ütötték meg a köztársasági mértéket a világi köztársaságok polgárai a kegyes iskolák tagjaival szemközt, mennyivel kevésbé közelítenek ah-

hoz a testi vágyakat és az akaratot illetőleg.

A köztársasági elvek ugyan szépek, de csak kevés és válogatott emberekre alkalmazhatók, a kiknek elég képzettségök van azon emelkedettebb eszmék fölfogása és tényleges gyakorlására. A hol, mint a világi köztársaságokban az érzéki vágyak szabad fékre vannak eresztve, ott csakhamar előáll a túlszaporaság és azon körülmény, hogy sokan nem részesülhetnek alkalmazásban. A kegyes iskolák köztársasága, mert szaporulata nem a testi származás, hanem a szellemi hivatás szerint esik meg, nincs kitéve a képzett proletársággal járó veszélyeknek. Itt a mint egyenlő képeztetésben részesül mindenki, úgy egyenlő alkalmaztatás is vár mindenkire t. i. a tanítás. És a társulatnak e mindenkire nézve egyenlő foglalkozása bárhol vegye a tagot igénybe, az engedelmesség fogadalmánál fogva nem vonhatja magát ki senkisem, mint a hogy a világi köztársaságokban szokás a polgári kötelmek alól kibújni.

De mindezek után is kérdjük, hogy hol van a földön olyan világi köztársaság, melyben az egyenlőség eszméje oly jellemzetesen

keresztül ment volna, mint Kalazanti alkotmánya szerint a kegyes iskolák szerzetében, a hol közös a vagyon és étkezés, a hol mindenkinek egyenlő szerény ruha és lakószoba jut osztályrészül? . . . A világon sok embert kikiáltottak már köztársasági erényeiért és magasztaltak, pedig a köztársasági eszményt még csak távolról sem közelítette meg úgy, mint a kegyes iskoláknak talán legutolsó tagja, a ki csak valamennyire is alkalmazkodott a Kalazanti alkotmányához. Mert a mi még mindennél dicsőbb ezen alkotmány szervezetében, s a minél fogva az akármelyik világi köztársaság alkotmányát fölülmúlja, az hogy midőn tagjait köztársaságiabbakká bírja tenni, mint a világnak akármelyik hasonnemű intézvénye, azért nem maradt abban figyelmen kívül az sem, a mi egyetemes emberi értékű dolog.

A régi görög-római köztársasági intézvényeknek egyáltalán az árnyoldalához tartozik az, hogy a polgárság eszméje az emberiség eszméjét fölemésztette. Ezért a görög-római világ kitűnő egyénei mint polgárok példányképek, de mint emberek vagy nagyon kevesek, vagy éppen semmik. Hasonló tapasztalatot lehet tenni körülbelül az ujkori köztársaságo-

kon is, bár ezeknek már módjukban állana ezen a hiányon legalább némileg segíteni. A régi görögök korában még nem volt azon vallás, mely az egyetemes emberi hit és erkölcsi eszméknek istenileg küldött megbizottja lett volna. Jelenleg már él az egyetemes (katholikus) kereszténység, mégis hol a köztársasági intézvény vagy törvénykönyv, mely azt nyíltan magához ölelte? . . . Amerikában, Schweiczbán vagy egyebütt a köztársasági intézvény mindenütt körén kívül helyezi az emberiség egyetemes eszméit s azoknak képviselőjét a katholika vallást, s csak azokkal foglalkozik, melyek egyes tagjaira a köztársasági bélyeget nyomják.

A világi köztársaságok alkotmányai tehát akár nem bírják, akár nem akarják elérni, mind két esetben alább állnak a tőkélyt illetőleg Kalazanti alkotmányánál, mely társulatának köztársasági elveit oly remekül össze tudta egyeztetni az egyetemes emberiség eszméivel; mely a katholika valláshoz nyíltan oda fűződött. Azért is a Kalazanti alkotmánykönyvében nemcsak arról van szó, hogy miképen kell a rend gyűléseit tartani, tisztviselőit megválasztani, vagy más efféle, hanem

hogyan kell a lélek jámborságát kifejteni az imádság és az anyaszentegyház szentségeiben való részesülés által; hogyan viseljük a tagok magukat egyéb emberek iránt az utcán vagy lakószobáikban; hogyan gondozzák betegeiket, szóval hogyan gyakorolják egyáltalán a keresztény erényeket, melyek nélkül hiába viseljük az emberi arcot, de általános emberi értékünk még sincs.

. Mi tehát a Kalazánti alkotmányát, melyen a ritka mély bölcsesség jelei elvitázhatlanok, az emberiség társadalmi életében oly kincsnek tekintjük, mely jövődölés gyanánt áll; melyet jelenleg még kevesen fognak föl; mely meglehet, hogy minden nyom nélkül elpusztul. De ha valamikor a világ tökéletesen akarja berendezni társadalmi életét, épen úgy össze kell egyeztetni a polgárság elvéit az egyetemes emberiség eszméivel, mint a hogy az már a tizenhetedik század alatt oly világosan kifejeződött Kalazantiban és az ő alkotmányában. S ez lesz az ő földi becsületességének legszebb jutalma, . . . ez az ő eszméinek diadalmaskodása, ez az ő megdicsőülése

MEGDICSÖÜLÉS.

I.

ERKÖLCSI ÉLET.

Sokat és nagyon szépet emlegettünk már az előbbi fejezetekben Kalazantiról, mint korának egyik kiváló egyéniségéről, mint a kegyes iskolák megalapítójáról, de egy szót sem szóltunk még az ő szívének legdrágább kincséről, az ő erkölcsi életéről. Benne foglaltatott ugyan ez az ő minden elszámolt tetteiben, mert hiszen ő egy lépést sem tett, szíve egyet sem dobbant a nélkül, hogy lelkiismeretét annak mívoltára nézve meg ne kérdezte volna. Mi mégis elhallgattuk azt mindenütt, hogy annál mélyebb tisztelettel merenghessünk a fölött könyvünk legmegkülöm-

böztettebb részében vagyis a megdicsőülésben; hogy annál jobban kimutathassuk, miszerint minden egyéb tettehez viszonyítva a nemes és tiszta erkölcs volt az ő legigazibb és legszebb tulajdona. Mert jóllehet egyéb tetteiben is nagy ember volt Kalazanti, de mégis csak a földnek szolgált és a földön maradt; erkölcse által az égbe emelkedett, megszentült és Istenbe az üdvnek örök kutforrásába mélyedett el. Kész akarva hámoztunk le előbb a hüvelyt képző eseményeket, hogy azután annál tisztábban láthassuk egy végtében azon nemes jellemet, mely a földön töltött kilenczvenkét éven át testi kinézése, ruházata, egészsége vagy más egyebében változott ugyan koronként, csak egyben nem ismert bölcsőjétől kezdve koporsójáig változást, t. i. a tiszta és feddhetlen erkölcsiség gyakorlásában.

Ott, a hol az ő családi körét ecseteltük, mindjárt erősen hangsúlyoztuk az ő lelkének az erkölcsi élethez vonzódo természetét, honnét meritett tiszta örömeit nem tudta odadni már akkor is semmiféle más élvezetért. Ha ez a jelenség Kalazantinál nem szívének legmélyéből származott volna, hanem csak gyer-

meki szeszélyből, úgy bizonyosan csakhamar elmosódik vala ez akkor, midőn a körülmény az iskolába járásnál különféle vásott és neveletlen gyermekekkel hozta őt érintkezésbe. De a helyett, hogy ezeknek durvasága birt volna reá hatást gyakorolni, inkább az ő csodás szelidsége volt az, mely valami bűvös befolyást gyakorolt a többire. Jelenléte oly tiszteletet parancsoló volt, hogy még a legvadabb gyermek is vigyázott, nehogy valami illetlenségre vetemedjék az ő közelében. Tanárai meg nem győzték eléggé szeretni és magasztalni a petraltai kis szőke fiút, ki drága gyöngy módjára tündökölt a többi közt tanulásával is, de még inkább viseletének különös és soha nem tapasztalt szépségével. Hiába nevezték őt nyilvánosan az ifjúság tükörének, alázatosága mégis oly nagy volt, hogy egyik tanuló társa sem birt irigységre gerjedni iránta.

A vallásosság gyakorlásában nem szorított ő pusztán annyira, a mennyit az iskolai törvények erejénél fogva tennie kellett, hanem azon kívül is ott lehetett őt látni sokszor a templomokban és gyóntató székek mellett, hol lelke sokkal nagyobb fölüdülést, nyert, mint egyéb fiúké, kik haszontalan szórakozásra pa-

zarolták idejüket. Mikor meg Leridába került, a helyett hogy a többi fölserdült ifjak módjára a mulató helyeken időzött volna, gyakran megfordult kórházakban, hol az elhagyatott szegény betegek körül szivesen tett bármely szolgálatot. Bizony lehetett is valami lélekemelő azon látványban, midőn oly előkelő úrfi, mint Kalazanti, vizet nyújtott a betegeknek, sebeiket bekötözte, ágyaikat megvetette, szóval a felebaráti szeretetet oly bámulatos alázatossággal gyakorolta. S a nemes lélek, mely a betegek körül előforduló semmi salaktól nem irtózott, vajmi nagy gondot viselt arra, hogy lelkét semminemű tisztátalan érzés be ne mocskolja. Nemcsak szemeit és füleit fordította ő el minden oly látvány vagy szótól, mely lelke tisztaságát bepiszkolással fenyegette, hanem kész volt akármely rokonsági viszonyt vagy egyéb köteléket megszakítani, ha abban bármimemű tisztaság-ellenes irányzatot vett észre. Valenciából is azért menekült Alkalába, mert ott családi ismeretségénél fogva több helyen kénytelenülven megfordulni, el nem kerülhette, hogy a bűnös érzelmek hálóját reá ki ne vessék.

Es ha Kalazanti nem rendithetlen hive a

szűzebb érzelmeknek, ugyan lehetnek-e oly szép eszméi, mint a milyeneket ő az életbe ültetett; avagy lángolhat-e szívében oly forró lelkesedés minden eszményi iránt, mint a hogy az ő tényei bizonyították? Mi határozottan azt mondjuk, hogy nem. Az érzéki vágyak után kapadozó, vagy azokba elmerült emberek és nemzetek körében nemhogy főkelt szellemü tények nem szoktak végbemenni, hanem még a nemesebb eszmék iránti érdeklődés sem mutatkozik. Az érzékiség minden nemesnek ellensége s a hová magát befészkelheti, minden szellemi és erkölcsi érzetet elfojt. Még a pogány görögök is szűzeknek képzelték azon égi nemtőket, kiktől a szebb eszméket származtatták; szűzeknek a muzsákat, szűznek magát Athenát a bölcsesség istennőjét. Nem csoda tehát, ha Kalazantinak is minden szépért és nemesért lángoló lelke mig egyrészt utálattal fordult el mindennemü érzéki élvezettől, másrészt a legédesebb érzéssel tudott elmerengeni a minden tisztaság és gyöngédség égi alakján, a boldogságos szüz Márián.

Oly meleg szeretettel ragaszkodott ő kis korától fogva az Isten Anyjához, hogy nem

tudott valami fontosabb dolgot elkezdni előbb, míg annak kegyes pártfogásába nem ajánlotta. Mikor tanulni elvitték Estadilla vagy Leridába; mikor utra kelt Róma felé, magát mindannyiszor a szűz Mária oltalmába ajánlotta. Mikor tündött azon titkos szózatnak világos megértésén, mely szívében egyre hangzott, a szűz Anya irgalmától várta annak kinyilvánulását. De sőt magába szerzete szellemébe is úgy beleihlette ő ez égi Szűz iránti szeretetteljes vonzalmat, hogy szerzetének címébe, mint az arany gyűrűbe szokás a gyémánt-követ, beleillesztette az Isten Anyjának nevét. A szerzet pecsétje sem áll másból mint ezen görög monogrammból — Maria métér theú — mi magyarul annyit tesz — Mária Isten Anyja.

Hogy is nevezhette volna ő el intézetét kegyes iskoláknak, ha annak a minden kegyesség kutforrásával Máriával semmi köze sem lett volna. Hiszen a barbár népek sziveiből Mária tisztelete üzte el a vad és nyers érzelmeket; a nőnem pedig Mária eszményétől nyerte társadalmi értékét. Hogyan maradhattott volna hát az ki Kalazanti iskolájából, mely éppen a szivek tisztázását és az érzelmek finomítását tűzte ki föladatul. Nem is fordulhatott

elő semminemű oly ájtatosság a szent Szűz tiszteletére, melyben Kalazanti az iskoláit látogató tanulókkal együtt mindig részt ne vett volna. S az Isten Anyjának e kegyeletes tiszteletében ő maga volt tanítványai és hozzátartozó rend társainak mintaképe.

A protestantizmus kiküszöbölte köréből az emberi szívnek e legtisztább és legszebb eszményét s azért hiveinek vallásossága is valami sajátságosan rideg magatartású; mint a nap mikor világít, de nem melegít. Még csak a festő-, vagy zeneművészetet is nem a legdrágább gyöngyeitől fosztanók-e meg, ha megsemmisítenők a madonnaképeket, vagy azon remek ének és zeneszerzeményeket, melyek a Szűz Máriáról szólnak. Mint ezt a két művészeti ágat képzelni sem lehet ezen legeszményibb művei nélkül, úgy Kalazantit lefestve vagy rajzolva az ő legkedvesebb eszménye, erkölcsi életének szeme világa a szűz Anya nélkül. Bárhol is tűnjék tehát személtékbe az ő képe, meglátjátok ott a kép egyik felén az Isten Anyját, a mint ölében tartja szent Fiát; meg azon kis gyermekeket, kik oda adó szívvel irányozzák tekintetüket az áldó kis Jézus felé. Hagyjátok el e képből akár a szent Szű-

zet, akár a kis gyermekeket, s akkor bárki lehet az, a ki a képen ott marad csak Kalazanti szent József nem.

Midőn a protestantizmus a szűz Mária tiszteletét körében megszüntette, kegyeletlen eljárását avval mentegette, hogy már annyira ment annak tisztelése, miszerint általa maga az Isten imádása szenvedett csorbulást. Oly méltatlan vád volt ez annak idején, a mit sem magára a katolika vallásra, sem annak nagy embereire, mint p. o. Kalazanti Józsefre nem lehet rábizonyítani. Kalazantinak egész életén, mint az ő erkölcsösségét föntartó eszme, végig huzódik az Istenben való élő hit és az ő mindennemű intézkedésében való megnyugvás. Jó vagy balsorsban Kalazanti egyformán azon ember volt, ki a legmélyebb imádással hajolt meg Istennek szent akarata előtt, mert meg volt győződve, hogy akár jól, akár rosszul megy dolga, az mindig Istennek a tudtával történik. Azért életének bármily nehéz napjai alatt sem birt megtántorodni Isten iránti bizodalmas hitében, s ha ügyei már annyira összebonyolódtak, hogy azokból emberi belátástól kibontakozást várni nem lehetett, azoknak miképi alakulását egyenesen az Istenre bizta. Így p.

o. mikor már egyszer nem volt mit enni adni az ő társainak, mert a bőséges jótékonyságnál fogva minden elfogyott, egy pörsölyt akasztott ki az utczára azon fölirással — a kegyes iskolák számára.

A kik talán kinevették ebbeli cselekedetét, szégyennel kellett azután meglapulniok, midőn néhány óra mulva a pörsölyben tetemes összeget találtak a szükségek fődözésére, mit oda ismeretlen jótékony kezek szolgáltattak. Ilyen őszinte hitet, Istenben való bizodalmat tanusított Kalazanti akkor is, midőn Sozzi gonoszságától annyi üldözést kellett szenvednie: midőn látta, hogy intézete föloszlásnak indult. Ő érezte legjobban, hogy mily tiszta szivvel adott létet annak azért bármennyire beborultak is a viszonyok, nem szünt meg azt hangoztatni, hogy Isten nem hagyhatja el az igaz ügyet s minden emberi áskálódás daczára is a kegyes iskoláknak föl kell virulniok. A kik nem hitték mondását, fényesen megczáfolódtak akkor, midőn az ő halála után 1669-ben látták, hogy a kegyes iskolák társasága IX. Kelemen pápa rendelete által elvesztett szerzeti rangját ismét visszanyerte.

És a kik nem hisznek Istenben és a jövő

életben, ugyan mikor birtak az erkölcsi téren oly hőstetteket véghez vinni, oly alázatosságot és önmehtagadást gyakorolni, mint Kalazanti. Haszontalan képzelődés az, hogy a hitetlen ember becsületes és jó erkölcsű lehet. A hit és erkölcs oly összetartozó két dolog, hogy egyiknek tényeiből a másiknak jelenlétére mindig következtethetni. Ha tehát még valaki kételkednék Kalazanti hitéről, győzzék meg őt azon erkölcsi hőstettek, melyeket ő hitéből származólag végbe vitt.

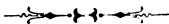
Már tanuló korából fölemlítettük az ő lángoló felebaráti szeretetét, melyet a szegények és betegek körül tettleg kimutatott. Ezt ő Rómában is gyakorolta, s a mi ideje a tanítástól fönmaradt, az bizonyosan nem haszontalan hivalkodásra ment föl, hanem a szegények és betegek szolgálatával telt el. A hol csak jót lehetett tenni, ott a Kalazanti keze sohasem hiányzott. Így midőn egyszer a Tiberis hirtelen kiáradt s Rómának egy részét váratlanul elöntötte, ott lehetett látni a nagy termetű Kalazantit, a mint derékig vízben járva vállain hozta és mentette ki a bensorult gyermekeket, butorokat vagy egyéb tár-

gyakat olyan embereknek, a kik rá nézve pusztán csak felebarátjaik voltak.

Ki tudná elmondani hányszor tett ő más kiadásban ilyeneket, mint a kinek életrajzírói szerint természete volt, hogy ha többekkel együtt kellett valamit művelnie, úgy bizonyosan másoknak a munka könnyebb részét hagyta, míg maga annak mindig a nehezebb vagy éppen veszélyesebb oldalát tartotta meg. Az ő lelkének nem esett az oly rosszul ha őt érte valami baj, mint ha látnia kellett, hogy az ő érdekében másnak bármily csekély szolgálatot is kell tennie. Lelke ezen szerény természetének kifolyása lehetett azután az, hogy az iskolákat maga megtisztogatta, a piszkosabb gyermekeket megmosdatta, szóval a dolgok kellemetlen és nem tetsző részét mindig magának választotta. És ha még hozzáadjuk, hogy Kalazanti családja minden fényéről lemondott, hogy vagyonát midőn a szerzeti egyenruhát magára vette a szegények közt elosztotta, meg kell vallanunk, hogy Kalazantinak vajmi erősen kellett hinni Istenben és a jövő életben.

A hitetlenség prófétái mindig a más vagyonának elvevése és elosztásáról beszélnek, míg az emberiség igazi jótevői a maguk testi

vagy lelki vagyonában önként szoktak másokat részesíteni; lelkileg és testileg az emberiség nagy egészébe fölolvadni. Midőn tehát Kalazanti is ritka nemes érzése és tetteinél fogva már mintegy fölsozlott az emberiség egészébe; midőn már ugyszólván kiáramló eszmévé változott, akkor jött el a világra nézve az 1648-ik esztendő, reá nézve pedig az életnek kilenczvenkettédike, mely a testi Kalazantit eltakarta az emberek szemei elől, hogy az igazi, a lelki Kalazanti annál inkább tündökölhessen. Nem is félt ő a válságos pillanattól, melyre hosszú életét csak előkészületnek tekintette, hanem példás ájtatossággal részesülve a végső szentségekben s mély megindulással fogadva az egyház fejének áldását, mindenkorra behunyta földi szemeit augusztus 25-én reggeli öt órákor.

II.

AZ EGYHÁZ ELISMERÉSE.

Alig van ember, kinek ravatalánál akár a világ hiúságáról, akár a jövődő szebb életről úgy meggyőződhetnénk, mint midőn egy szerzetes tesz eleget halandósági kötelemének. Más ha koporsóba kerül életet végez be, melyet eltöltött; a szerzetes ki a világon volt halott, oda megy, hogy élni kezdjen. Valóban nem is ritka eset, hogy egyik vagy másik szerzetes koporsója körül ezren és ezren sereglenek össze az emberek azon titkos szándékból, hogy nem látnak-e ott valami olyan jelet, a melyből annak jövő állapotára következtethetnének.

Igy történt az akkor is, midőn az 1648-ki augusztus 26-án oly nagy szerzetes, mint Kalazanti, volt kiterítve a szent Pantaleon egyházban fölállított gyászravatalon. Vége hossza nem volt a látogatók sokaságának, kiket minden örködés sem tudott visszatartóztatni attól, hogy vagy a ravatal posztójából, vagy még inkább magának a nagy halottnak ruhájából, hajából egy-egy szálat vagy darabkát el ne csempészszenek. A közvélemény mindjárt mint szentről beszélt felőle. Némelyek csodás jelenségeket emlegettek, melyeket a ravatal körül észrevettek; mások látványokról szóltak, hol a nagy halottat dicsfényvel környezve szemlélték angyalok és boldog égi lelkek társágában.

Mi nem merészeljük birákuł föltolni magunkat e mondásokkal szemközt, de hogy Kalazantiban nem közönséges ember hunyt el, s hogy az egyház elismerését ő iránta nem hirtelenkedve s nem megfontolatlanul tette, arról minden kétséget kizárólag meg lehetünk győződve. Midőn Kalazantit eltemették, az egyház nem nyilatkozott, mint egyéb emberek, hanem nyugodtan bevárt minden előfordulható eshetőséget. Csak miután mindig több-több

tény mutatta, hogy Kalazanti valóban nagy szellem, világtörténelmi küldetésű ember s mindenek fölött példányszerű keresztény volt, akkor fejezte ki az egyház elismerését az ő fejének XIV. Benedek pápának ajkai által, 1748-ban, tehát Kalazanti halála után épen száz év múlva.

Hogy nem tévedt a hit dolgában csalhatlanul intézkedő egyház, midőn Kalazantinak halál utáni állapotára vonatkozólag azt állította, hogy szelleme az örökkévalóság boldogultjai közé jutott, azt azon következetességből ismerhetjük föl, melyet e dologra vonatkozólag az egyháznál tapasztalunk. A kik tévednek, azoknak szokásuk egy darab idő múlva állításukat vagy kereken visszavonni, vagy legalább is módosítani. Az egyház körében ilyen visszavonások valamint egyebütt, úgy a Kalazanti boldogultságára vonatkozólag sem történtek. Sőt mivel még bőségebb bizonyítékok jöttek rendelkezése alá, melyek Kalazanti erkölcsi nagyságát bizonyították, még hathatósbabban kifejezte magát annak tulvilági állapotára vonatkozólag, midőn az 1767-ki évben XIII. Kelemen pápa azt egyenesen szentnek nyilatkoztatta.

A nagyszerűségnek természete az, hogy minden részletezés nélküli egészletben szeret mutatkozni. A művész, ki nagyszerű eszmét akar kifejezni, egy és minélkevesebbé részletezett alakban teszi azt; az író, ki nagyot mond, egyszerűen és keveset szól. Lehet-e tehát kifogást tennünk az egyház eljárása ellen, midőn az valamely szellem túlvilági létéről nyilatkozva, minden írói és művészi képességnél nagyszerűbben csak annyit mond, hogy — boldog, vagy szent. Valamint nagyszerű tünevény az erkölcsi nagyság és az általa kiérdemelt örökkévalóság; ugy nagyszerű a mondas, melylyel az egyház azt a világnak értésére szokta adni. Nincs tehát jogunk kérdezősködni az iránt, hogy akár az egyháztól, akár mi más egyéb szellemi vagy földi hatalomtól részletesebb tudósítást nyerjünk Kalazanti szellemének túlvilági létére vonatkozólag is; de meg lehetünk győződve, hogy mivel az ő emlékéét az egyház karolta föl, mind a kiterjedést, mind az időtartamot illetőleg még itt a földön is fényesebb kitüntetésben részesült, mintha bármely hires nemzet is megszobrozott nagyjai közé sorolta volna.

. Kalazanti az egyház elismerése által álta-

lános alakká változott, kinek erkölcsi fényénél nemcsak az ő spanyol nemzetbelije, hanem a világnak akármely embere fölmelegedhetik; kinek példájából tanulhat, kinek tetteit utánozhatja. Kalazantinak József neve oly név lett, melyet az ő szerzetének tagjai közül vajmi sokan viseltek és viselnek; melyet a világon bárkinek névül lehet adni a kereszténység vagy bérmálás szentségében. Kalazanti erkölcsi nagyság, ki ott ragyog a szentek sorában; kinek nevérol az egész világon elterjedt egyház papjai minden évben augusztus 27-én misét mondanak s kinek pártfogásáért könyörögnek. Kalazanti szent, kinek képe a föld legmegkülönböztettebb helyein, az oltárok fölött diszeleg; kinek felebaráti szeretettel telt szive és igazságot hirdető nyelve apró részletekben mint ereklye rothadatlanul él még most is szerzetének házaiban. Kalazanti valamint világtörténeti alak volt életében, úgy világra szóló eszmévé vált halála után; kinek neve átment az összes kereszténységbe, kinek dicséretére a templomokban énekek zengenek, kinek emléke magával az egyházzal és a kereszténységgel az idők végezetéig tündöklök.....

III.

A KEGYES ISKOLÁK ELTERJEDÉSE.

Ha volt valaha eszme, mely mind származásában feddhetetlen tisztaságot, mind elterjedésében szivet megnyerő szelidséget tanusított; úgy bizonyosan Kalazantinak és az ő kegyes iskoláinak eszméje volt az. Tekintsetek bele csak egy pillanattal az emberiség történetébe; nézzétek meg azt a dühösséget, szenvedélyességet s nem ritkán vérontást, melylyel az emberek közönségesen eszméket szoktak terjeszteni, s bizonyosan utálattal fordultok el a látványoktól, melyek szemeitek elé tárulnak. De vessetek csak egy tekintetet a kegyes iskolák terjedésére; nézzé-

tek azon lélekszerű kiáramlást, mely a nagy alapító egyéniségétől kiindulva langyos déli szél módjára egész a legtávolabb északig fölhatolt, s bizonyosan épületes érzelmekkel telik meg lelketek s fogalmatok lesz az emberiség üdvére szolgáló eszmék természetéről.

Nem tudtok a kegyes iskolák elterjedésében semmi erőszakoskodást, semmi tolakodást fölmutatni, hanem tapasztaljátok azt a bizodalmat, azt a meleg óhajt, melylyel főurak vagy előkelő városok maguk keresték föl a kegyes iskolák képviselőit, hogy tagjainak áldásos működéseiben részesülhessenek. És maguk ezek a tagok is nem parancsolat vagy erőszakból, hanem szabad akaratból és a hivatás fönsőbb ihletéből teremnek. Kalazanti nem kötött szövetséget semminemű hatalmassággal hogy neki céljai elérésére embereket fogdosanak; nem tett folyamatba pénzösszeget a lelkek megvesztegetésére; ő egyszerűen elkezdet tanítani s a helyiségnek homlokzatára kiirta, hogy — kegyes iskolák.

Ez a saajátságos és sohasem hallott megnevezés, azután meg annak élő értelme, melyet magának Kalazantinak tetteiből lehetett kiolvasni, oly melegen vonzó hatású volt, hogy

a nagy eszme megteremtője körül önként kezdtek sorakozni a válogatottabb szellemek. Fönnbbi előadásunk folyamában csak két ilyen egyénnek a nevét említettük, de ugyanazon időben még vajmi számosan fölvtették a rend egyenruháját, és pedig köztük előkelő emberek is, a kik az oktatás és nevelés eszméjeért lelkesedni tudtak. Ilyenek voltak gróf Ottonelli Pál, gróf Castelli Ferencz, Graziani Jakab, Santilli Lőrincz, Lamberti Ferencz, Spinula István és különösen Landriani Glycer. Ez mivel előkelő családból való volt, már fiatal korában főbb egyházi hivatalt viselt, de Kalazantit megismerve annyira megszerette, hogy ott hagyva minden rangját és úri származását, vagyonát s önmagát teljesen annak rendelkezésére bizta. Nem is volt, a kit viszont Kalazanti is úgy kedvelt volna, mint épen Landrianit, s kit kora halála miatt annyira sajnált volna mint őt.

Mind az ilyen hivatásból vállalkozott tagok, kik szívök egész szeretetével csüggték a kegyes iskolák ügyén, csakhamar oly szép virágzásra emelték azok hírét, hogy először csak olasz — azután pedig külső országai fejedelmek és főurak is azon bizodalmas kérés-

sel fordultak Kalazantihoz, juttatna nekik is csak legalább egy párt elvtársai közül, kik a kegyes iskolákat nálók is meghonosítanák. Így származtak át a kegyes iskolák még Kalazanti életében Tusculum, Narni, Nápoly s egyéb olasz városokba. Magában Rómában is Tonti bibornok igen szép helyiséget építtetett a kegyes iskolák számára, mely — Collegium Nazarenum — név alatt még maig is fönáll. Majd kiáramlottak a kegyes iskolák Spanyol-, Lengyel-, Morva-, Cseh- és egyéb országokba, de sehova sem oly módon, mint épen Magyarországba.

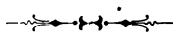
Nincs ország, melyben a kegyes iskolák úgy elterjedtek volna, mint Magyarorszáiban, itt pedig alig van szerzetes rend, melynek oly szép fekvése volna, mint épen a kegyesrendnek. A benczék és zircziek csak a Duna melletti városokban fordulnak elő, a jászó-premontreiek a Tisza vidékén, de a kegyesrend tagjai egész Magyarországon. A kegyesrendnek Budapesten, tehát az ország központjában van a feje, honnét mint ugyanannyi sugáron kihat iskoláival az ország legvégső pontjáiig s így Magyarországot mintegy átka-rolja s szívéhez öleli. Menjetek csak a föld-

képen vagy a valóságban Magyarország határvárosain köröskörül, s vajmi sokban talál-
tok egy-egy kegyes iskolát, mint a magyar-
ságnak ugyanannyi szellemi végvárát, mely-
nek tanítói a magyarsággal úgy összeforrvák,
hogy majdnem elmondhatjuk, miszerint a merre
kegyesrendi tagot már nem találni, azontúl
magyarságot se igen keressen senki.

A kegyes iskoláknak e kitünő fekvése,
azután meg a katolika vallás és magyarság
ügyében való ezen nagyszerű küldetése azon-
ban nem egyszerre, hanem csak azon két szá-
zad alatt fejlett ki, mióta a kegyes iskolák
átlépték a Kárpátokat. A magyarországi em-
berek közül Frankovics Pál volt az első, ki
a kegyesrendnek egyenruháját magára vette
még a tizenhetedik században, mi által a Len-
gyelországban már megtelepedett kegyesrend-
nek lett tagja. Magyarországnak először is a
fölső vármegyéiben kezdtek föltűnni kegyes
iskolák, honnét mindig lejjebb huzódtak. Ezen
terjedést lehetőségessé tették azon kegyes ki-
rályok és főurak, kik majd itt, majd ott a ke-
gyes iskolák hivatásának gyakorlására helyisé-
get építettek és alapítványt tettek le. Igaz, hogy
e kegyes iskolák legrégibb tanítói lengyelek

voltak, s még a legrégebb házak is a lengyel rendfőnökhöz tartoztak, de lassanként megalkult a kegyesrendnek önálló magyar tartománya s magát a rendet is az 1715-ki országgyűlés, mint a hazának törvényes testületét befogadta és elismerte.

S azóta hány főúri, polgári és szegény családból származott egyén az, a ki vallásosságát és tudományát a kegyes iskoláknak köszöni, ki tudná megmondani. Számítsátok ki, hány tudós, hány író, szóval a magyar szellemi életnek hány képviselője az, mely Kalazanti szellemi kiáramlásának köszöni létét. Vagy ha ezt sem tudjátok határozottan megmondani, legalább tán el bírjátok képzelni, hogy mennyi az, a mi hazai szellemi életünkből elmaradt volna, ha véletlenül a világtörténelem folyamába nem került volna bele az az ember, a kit úgy hívnak, hogy — Kalazanti szent József.

TARTALOM.

Bevezetés	Lap. 3
---------------------	-----------

KÉPZŐDÉS.

I. Családi kör	23
II. Tanulmányok	28
III. Választott pálya	37

HIVATÁS.

I. Róma	49
II. Kegyes iskolák	57
III. Pártfogók	65
IV. Ellenségek	75
V. Alkotmány	81

MEGDICSŐÜLÉS.

I. Erkölcsí élet	97
II. Az egyház elismerése	109
III. A kegyes iskolák elterjedése	114

